

**Univerzita Pardubice
Fakulta Filozofická**

Nebezpečné pronásledování, jeho příčiny a projevy

Jan Provazník

**Bakalářská práce
2013**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jan Provazník**
Osobní číslo: **H10199**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Komunitní studia**
Název tématu: **Patologické jevy vedoucí k nebezpečnému pronásledování**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Předmětem bakalářské práce je zkoumání společenských a osobnostních jevů vedoucí k pronásledování, jež může vyústit až v pronásledování nebezpečné a tedy trestněprávně postižitelné. V první části bakalářské práce se hodlám věnovat společenské situaci vytvářející podmínky pro vznik tohoto jednání a následně se zaměřit na osobnostní charakteristiky pachatele i oběti tohoto trestného činu. V další části se zaměřím na právní nástroje ochrany před tímto jednáním a českým pojetím stalkingu ve smyslu trestního zákona. Praktická část bude zaměřena na studium konkrétního případu a vyvození teoretických závěrů. V této souvislosti se hodlám zabývat i četností výskytu tohoto jednání v našem regionu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Trestní zákoník komentář; prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D. a kolektiv; 1. vydání
C.K. BECK 2010

Nový trestný čin stalking neboli nebezpečné pronásledování; Mgr. Patrik
Komárek, JUDr. Kamil Šebesta, MBA; eLaw - právní portál

Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou; Mgr. et Bc.

Radek Visinger; Trestněprávní revue č. 11/2009

Česká podoba stalkingu podle § 345 TrZ v širších než trestněprávních
souvislostech; Prof. JUDr. Helena Válková, CSc.; Trestněprávní revue č.9/2009

Právní nástroje ochrany před neoprávněným sledováním a obtěžováním; JUDr.

Kateřina Čuhelová; Právní rozhledy č.15/2010

Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky : domácí násilí, stalking,
predikce násilí. Praha : Grada, 2008

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Ondřej Štěch, Ph.D.**
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2013**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

Mgr. Zbyněk Andrš, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Ústí nad Orlicí dne 19. 3. 2013

Jan Provazník

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé práce PhDr. Ondřeji Štěchovi, Ph.D., za podnětné vedení mé práce, vstřícný přístup a poskytnuté rady. Dále děkuji všem respondentům, jež se zúčastnili mého výzkumu. A samozřejmě děkuji své rodině a svým blízkým za podporu během celého mého studia.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá fenoménem nebezpečného pronásledování - stalkingem.

Cílem práce je z teoretického pohledu zmapování a utřídění již známých faktů o tomto problému. Tyto skutečnosti jsou zdokumentovány z pohledu zahraničního i České republiky.

Praktická část se zabývá organizacemi, jež se se stalkingem setkávají v rámci své profese. Výzkum je zpracován formou kvalitativního přístupu a to analýzou provedených rozhovorů. Jeho podstatou bylo zjistit, jaký pohled k nebezpečnému pronásledování tyto organizace zaujímají. Zjištěné závěry jsou uvedeny ve vyhodnocení výzkumu.

Annotation

This thesis deals with a phenomenon of dangerous persecution - stalking. The theoretical goal of this thesis is mapping and classification of known facts about this issue. These facts are documented in view of foreign and Czech Republic.

Practical part deals with organizations, that are coming into contact with stalking in their profession. The research is processed through a qualitative approach using analysis conducted interviews. Its essence was to find out, what approach to dangerous persecution these organizations occupy. Discovered facts are present in the evaluation of research.

Klíčová slova

nebezpečné pronásledování, stalking, pronásledovatel, stalker, partnerské násilí, oběť, pachatel, motiv, následky pronásledování, pomoc obětem,

Keywords

dangerous persecution, stalking, pursuer, stalker, intimate partner violence, victim, offender, motivation, the consequences of victimization, help for victims of stalking

OBSAH

ÚVOD	3
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1. Vymezení pojmu nebezpečného pronásledování neboli stalkingu	5
2. Stalking z pohledu historického vývoje	7
3. Dělení stalkingu – jeho druhy a formy	9
3.1. Dělení stalkingu podle chování pachatele	10
3.2. Stalking z hlediska vztahu oběti ke stalkerovi	12
3.3. Cyberstalking	13
3.4. Pronásledování celebrit	14
4. Pachatelé stalkingu	16
4.1. Osobnost pachatele – stalkera	16
4.2. Typologie pachatelů stalkingu	17
4.2.1. Typologie stalkerů podle jejich vedoucí motivace	17
4.2.2. Forezní typologie stalkerů z psychologického hlediska	18
4.2.3. Typologie stalkerů podle způsobu pronásledování	19
4.2.4. Typologie stalkerků s pohledu jejich nebezpečnosti pro oběť	20
4.3. Příčiny stalkingu z pohledu teorie	22
4.4. Motivace pachatelů stalkingu	23
5. Oběti stalkingu	25
5.1. Falešné oběti stalkingu	26
5.2. Důsledky stalkingu	27
5.3. Možnosti řešení stalkingu a ochrana oběti	29
5.4. Prevence stalkingu	31
6. Stalking a domácí násilí	33
7. Právní úprava stalkingu v ČR	34
II. PRAKTICKÁ ČÁST	
8. Popis výzkumu	36
8.1. Cíl výzkumu	36
9. Metody a techniky výzkumu	37
9.1. Technika sběru dat	37
9.2. Metoda vyhodnocení získaných dat	39

9.3. Výběr respondentů	40
9.3.1. Základní údaje o respondentech a jejich práci	40
10. Vyhodnocení výzkumu	42
11. Závěrečné shrnutí výzkumu	48
ZÁVĚR	49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	51
SEZNAM PŘÍLOH	53
PŘÍLOH	54

Úvod

Doba, ve které dnes žijeme, s sebou přináší i mnoho nových společenských jevů, jež zasahují do života každého z nás. Některé z těchto fenoménů jsou společností brány jako nežádoucí, mohou mít povahu protiprávního až trestného jednání.

K těmto závadným druhům chování řadíme i takové, které označujeme pojmem nebezpečné pronásledování, neboli stalking. Pod pojem nebezpečné pronásledování můžeme zařadit mnoho způsobů jednání osob a také druhů hrozícího nebezpečí. Dne 1. ledna 2010 vstoupil v účinnost trestní zákoník, který v našem právním řádu poprvé zavádí a definuje trestný čin nebezpečného pronásledování a zahrnuje tak skutkovou podstatu nebezpečného pronásledování, tzv. stalkingu, mezi trestné činy. Připojili jsme se tak po bok západních zemí, které tento problém řeší již několik let. Díky tomuto kroku byla společnosti dána pravomoc postihu pachatele a zároveň i možnost poskytnout oběti nebezpečného pronásledování právní ochranu. Dříve trestní zákoník tento pojem neznal, a tak docházelo-li k případům, které bylo možno za stalking považovat, nebylo možné je trestně právně stíhat. Trestní odpovědnost za takové jednání byla uplatňována pouze v rámci jiných trestných činů, a tím pádem nebyla tolik důsledná. Toto jednání totiž obvykle nenaplnělo skutkovou podstatu i dříve v trestním zákoně zakotvených trestných činů jako jsou vydírání, omezování osobní svobody nebo ublížení na zdraví. I když se již dnes oběti nebezpečného pronásledování práva domohou, jejich život je v mnoha aspektech stále narušen. Pomoc vrátit život obětem do obvyklých kolejí je ze strany společnosti dle mého stále nedostatečná.

Současnost spojená mimo jiné s rozvoje informačních a sdělovacích technologií přináší stále nové způsoby, jak spolu lidé mohou komunikovat. Technologický pokrok, který, jak se mi zdá, své tempo neustále zvyšuje, tak přináší i jisté společenské změny. Jedním z pocitů, který může u člověka žijícího v moderní společnosti vyvstat, je pocit osamění. Jejich příčinou často bývá absence reálných vztahů, které někteří lidé čím dál hůř dokáží navázat. Pokud si již takový vztah vytvoří, je pro tyto lidi určitou vzácností a velmi důležitou částí jejich života. S ukončením opravdového a blízkého vztahu se pak tyto osoby těžce vyrovnávají. Mají strach z osamění, a tak se někdy uchylují k takovým praktikám, kterými se snaží rozpadu vztahu zabránit. Někdy dochází až chorobnému nutkání takový vztah udržovat. Nepřítomnost nebo ztráta vztahu dnes mimo jiné zvyšují výskyt stalkingu, a tedy i zájem o něj.

Díky novosti a aktuálnímu dění v posledních letech jsem se rozhodl toto téma zpracovat a dále rozvíjet. Ani nedostatek publikací věnující se problému stalkingu v České republice mě od zpracování a rozvoje tématu neodradil, spíše právě naopak. Vidím zde prostor do daného tématu přispět zajímavými poznatky a informacemi, nejen vytvořit práci zaměřenou pouze účelově. Po mých zkušenostech a znalostech, které jsem získal při práci s reálnými případy na odborné praxi u Probační a mediační služby, mohu vyslovit přání, aby se tato moje snaha naplnila. Při psaní teoretické práce jsem hojně vycházel z prací doktorky Čírtkové. Po přečtení několika jejích publikací, v nichž se stalkingu věnuje, ji považuji za velkou kapacitu tohoto problému u nás. S informacemi, jež ve svých knihách paní Čírtková uvádí, jsem se setkal i v publikacích několika dalších českých autorů, ovšem s nejucelenějšími přehledy jsem se setkal právě v jejích pracích. S rozhodnutím věnovat tématu stalkingu svoji bakalářskou práci je spojen i můj dřívější zájem o trestně právní záležitosti a sociální témata.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Vymezení pojmu nebezpečného pronásledování neboli stalkingu

V první kapitole považuji za nutné vymezit pojem stalking tak, jak ho vysvětlují odborníci. Pro pochopení dalších informací, jež jsou v práci obsaženy, považuji za nezbytné seznámit se základní definicí pojmu. Uvedu zde příklady definic, jež považuji za nejlépe vystihující daný problém. I když se jedná o definice z různých odvětví a je při nich na stalking nahlíženo z různých pohledů, je jejich obsah v podstatě totožný.

Čírtková (2008, s. 53) o stalkingu říká: *„Ve forenzní psychologii je stalking považován za specifickou variantu násilí. Jejím hlavním znakem je obsesivní upnutí se známého nebo neznámého pachatele na určitou osobu, kterou pak obtěžuje systematicky a úporně projevy nevyžádané a nechtěné pozornosti. V kriminologickém smyslu je stalking definován jako úmyslné, zlovolné pronásledování a obtěžování jiné osoby, které snižuje kvalitu života a ohrožuje její bezpečnost.“*

Válková (2009, [online]) ve svém článku zmiňuje definici autorů Meloye a Gottharda: *„Jedním zřejmě z prvních pokusů o definici stalkingu, vycházejícího z klinických studií, je vymezení amerických autorů Meloy a Gotthard, kteří již v polovině 90. let pod toto označení zahrnují úmyslné, zlovolné a opakované pronásledování a obtěžování jiné osoby. Pojem stalking se vcelku rychle v odborné, zejména psychiatricky a psychologicky zaměřené literatuře vžil: zpravidla se jím rozumí způsob chování, kdy se pachatel zaměří na nějakého člověka, po kterém slídí, obtěžuje a pronásleduje jej, vyhrožuje mu, často jej i fyzicky napadá a někdy i usmrtí; u své oběti svým chováním zároveň vyvolává pocity strachu.“*

Andrea Buskotte (2008, s. 46-47) definuje stalking jako jednu z podob násilí, jež byla dlouho opomíjena. Za jeho hlavní znaky považuje posedlost, fixaci známého nebo neznámého pachatele na určitou osobu, kterou pak systematicky a úporně obtěžuje nevyžádanou a nechtěnou pozorností. K tomuto pronásledování pachatel využívá možnosti telefonických kontaktů, dopisy či vnucování se do blízkosti oběti. Ke stalkingu přímo říká: *„Stalking je obecně velmi nebezpečný fenomén, jedná se o úmyslné, zlovolné pronásledování a obtěžování jiné osoby, které snižuje kvalitu jejího života a ohrožuje její*

bezpečnost. (...) Pronásledování může být motivováno údajným nebo skutečným obdivem či láskou, anebo také zlobou a nenávistí.“

V komentáři trestního zákoníku je zmiňována tato definice „Sociální pracovníci si např. v manuálu vydaném pro interní potřeby Bílého kruhu bezpečí pojem stalking vymezili jako různé varianty pronásledování v podobě více či méně zřetelného zastrašování či vyhrožování oběti, zahrnující jak psychické, tak až její fyzické terorizování, často (ale nikoliv výhradně) vedené nenávistí, pomstou nebo i patologickou náklonností, které výrazně snižuje kvalitu jejího života a ohrožuje její bezpečí.“ (Šámal, 2010, s. 3005)

2. Stalking z pohledu historického vývoje

Stalking je v současné době brán jako poměrně moderní fenomén. V této kapitole bych se chtěl zabývat jeho vývojem, který dospěl k takovému pojetí a definici stalkingu, jako jej známe dnes. Rozeberu historii pronásledování z pohledu toho, jak k němu přistupují vědecká zkoumání. Seznámení se s historickými fakty nám také pomůže pochopit důvody, proč je stalking mnohými považován za závažný sociální problém.

Čírtková (2008, s. 53-54) již řadí jisté období v 18. století k počátkům bádání v problematice pronásledování. V něm se psychiatr Pinel a následně i jeho žák Esquirol zabývali problémem erotománie. Erotománie je nadměrné až chorobné vystupňování sexuálních pudů, projevující se patologickou vazbou na jinou osobu. Erotománie byla podle Pinela a Esquirola řazena mezi další známé monomanie, tedy chorobná zaujetí, jako jsou pyrománie, kleptománie a další.

Bádání týkající se tzv. „erotického pobláznění“, se věnovali další renomovaní psychiatři ve 20. století. Francouzský psychiatr De Clérambault jako první jasně upozornil na to, že motivem vůbec nemusí být neopětovaná láska, erotika či sexualita vůbec. Větší váhu tak kladl na bedra pýchy, pocitu mimořádnosti sebe sama a narušení kontaktu s realitou.

V průběhu 1. poloviny 20. století poskytla psychiatrie i psychologie řadu pokusů o vysvětlení takzvaného milostného pronásledování. Psychiatři a psychologové se jej snažili podchytit jako psychopatologický jev. De Clerembaulta popsal fáze průběhu tohoto pronásledování takto:

„Stádium pýchy: erotoman je pln nadějných očekávání a vykazuje chování typu namlouvání a dvoření.

Stadium zklamání: objevují se obavy, erotoman se cítí zhrzen, oběť pronásleduje výčitkami a falešným obviňováním.

Stadium hněvu: erotoman formuje majetnické požadavky, signalizuje jejich prosazení cestou agrese, může vydírat, či vyhrožovat pomstou.“ (Čírtková, 2008, s. 54)

Toto rozfázování již nese znaky dělení stalkingu v takovém pojetí, jak je k němu v některých případech přistupováno dnes. (viz kapitola Dělení stalkingu - jeho druhy a formy)

Nástupem druhé poloviny 20. století se názory ohledně tohoto jevu mění. Z problému, který byl dříve vnímán pouze jako psychiatrická záležitost, se pozvolna stává problémem pro vědní obory s těsnou vazbou na kriminalitu. Pojem erotománie je tak nahrazen novým

výrazem stalking. Stalo se to v důsledku narůstajícího počtu případů, jež se z psychiatrických ordinací přesouvaly do soudních síní. Jeden z nejvýznamnějších a zlomových případů z počátku stalkingu je atentát na amerického prezidenta R. Reagana. Ten v roce 1981 podnikl J.W. Hinckley, který uvedl jako svou motivaci pro tento čin získání přízně jisté hollywoodské herečky. Tu již několik let před atentátem pronásledoval a pokoušel se s ní zkontaktovat, ale jeho pokusy byly odmítány. Hinckley se prý chtěl stát významnou historickou osobností, jež by byla na takové společenské úrovni, jako jeho idol. (Čírtková, 2009, s. 227)

O stalkingu se zprvu mluvilo zejména ve spojitosti se známými osobnostmi a jejich pronásledování fanoušky. Bylo tomu tak i v devadesátých letech 20. století, kdy se především díky médiím dostaly do popředí případy sledování celebrit, a to zejména herců, zpěváků a sportovců. Současně v této době probíhali nové výzkumy zabývající se stalkingem a bylo zjištěno, že pronásledování se netýká pouze známých osobností, ale setkávají se s ním i běžní lidé, a to dokonce v mnohem větší míře. Tato zjištění podnítila mnoho specialistů z různých vědních oborů k další práci. Během těchto let se stal stalking velkým fenoménem, a to hlavně v západních zemích. Díky novým zjištěním a velké medializaci přijímají v této době země jako USA, Austrálie, Velká Británie první anti-stalkingové zákony. Brzy je následují další státy západní Evropy např. Belgie (1998), Holandsko (2000), Rakousko (2006) a Spolková republika Německo (2007). Stalking je označován za zločin devadesátých let 20. století. (Válková, 2009, [online])

V Českém právu byl stalking ztrestněprávněn až díky novému trestnímu zákoníku, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2010. Zde je uvedena skutková podstata trestného činu nebezpečného pronásledování. Tím se otevřel prostor pro policii a další orgány, aby mohli oběti stalkingu poskytnout účinnější pomoc. Kupříkladu policie před zavedením tohoto zákoníku nemohla téměř nijak konat, dokud nebyl naplněn jiný skutek, který již byl v zákonech obsažen. Takovým činem mohlo být například vyhrožování, omezování osobní svobody, ublížení na zdraví či znásilnění. Přijetím takového zákona se Česká republika připojila k zemím, které se snaží tento stále se vyvíjející sociologický fenomén řešit.

3. Dělení stalkingu - jeho druhy a formy

Existuje mnoho způsobů páchaní stalkingu. Jak se doba mění, dává to pachateli nové možnosti postupu pronásledování. Naopak dříve praktikované způsoby se stávají zastaralými a není jich využíváno. Ovšem všechny tyto způsoby je možno v nejtěsnější rovině rozdělit dvěma směry, a to na legální a ilegální. Legální postupy lze považovat za obecně neškodné. Patří k nim telefonování, posílání dopisů, dárků apod. Za ilegální naopak můžeme označit ty, jež sami o sobě ve společnosti představují problém. Jde třeba o poškozování cizích věcí, vydírání či pomluvy. Všechny tyto aktivity jsou považovány za činy, jež dávají základ jevu stalking. Důležitý pro určení stalkingu je právě řetězec těchto aktivit, který poté může informovat o celkové situaci. Díky tomuto obrazu je možno určit, zda jsou znaky stalkingu naplněny. Pokud ano, je takové chování považováno za nebezpečné pronásledování a podle toho by k němu mělo přistupováno. V reálných případech je občas obtížné určit, zda se již jedná o delikt naplňující znaky trestného činu, či nikoli. Představíme-li si partnera, který po nechtěném rozchodu neustále usiluje o svoji nešťastnou lásku, bude toto chování společností považováno jako v rámci sociálních norem. I takové chování však může být počátečním stádiem stalkingu. Zásadní rozdíl v uvažování, zda jde o stalking nebo ne, tkví v tom, zda určité chování vzbuzuje u oběti důvodný strach a obavy o svoje bezpečí.

Pokud bych měl uvést nějaké základní rozdělení pronásledování, většina expertů v prvním kroku diferencuje pronásledování takto:

1. **Blízkých osob:** Nejvíce případů nalézáme v rámci trvajících či ukončeného partnerského vztahu. Může ale také jít o vztahy příbuzenské, které ke stalkingu dospěly skrz rodinné neshody apod.
2. **Cizích osob:** Motivem zde často bývá určitá představa, kterou si pachatel vytvořil ve své mysli. Jedná se tedy o pronásledování povrchně známé osoby. Můžeme sem řadit pronásledování celebrit, osob z letmého kontaktu (např. klient-pracovník) a další. (Čírtková, 2008, s. 65)

Löbmann také dělí pronásledování do dvou skupin. Jeho hlavním kritériem je ovšem intenzita a závažnost v jaké stalking probíhá.

Dělení je následující:

1. **Obtěžování neboli harassment**- mírný či lehký stalking.
2. **Nebezpečné pronásledování**- těžký a agresivní stalking (Čírtková, 2008, s. 65)

V té nejmírnější formě se jedná o obtěžování, které ale přes opakované narušování osobní sféry života oběti může dojít až k nebezpečnému pronásledování. K mírnému pronásledování se většinou uchylují ženy a naopak k těžkému výhradně muži.

Čírtková (2008, s. 60-62) dále vidí jako hlavní kritérium, pro určení různých druhů stalkingu způsob chování pachatele. To lze díky dokumentovaným případům považovat za dosti rozmanité. Motivy jednotlivých druhů chování bývají také různé.

3.1. Dělení stalkingu podle chování pachatele

1. Pokus o kontakt pomocí komunikačních prostředků

Podle výzkumů jde o nejčastěji využívanou formu stalkingu. Je to dáno možnostmi dnešní doby a také tím, že jde o relativně finančně nenáročný způsob systematického deptání oběti. Pachatel bombarduje svůj cíl telefonáty, zasíláním SMS zpráv, e-maily či dopisy. V případě telefonických způsobů je velmi časté, že tyto kontakty probíhají takřka 24 hodin denně. Jedná-li se o neznámého pachatele, o telefonním teroru mluvíme zejména tehdy, když volající skrývá svou identitu, oběť vulgárně do telefonu uráží či jenom mlčí.

Jako velký fenomén lze dnes považovat různé sociální sítě. Ty, již z povahy účelu, ke kterému vznikly, jsou pro jisté formy stalkingu jako stvořené. Nejen z tohoto důvodu je lze považovat za značně nebezpečné. V podstatě se jedná o jejich zneužití, ale na druhou stranu uveřejňování často velmi osobních informací na těchto sociálních sítích prevenci stalkingu nepřispívá. Pokud by pachatel například chtěl šířit o oběti různé dezinformace či pomluvy, není dnes asi rychlejšího a jednoduššího způsobu. Stalker je také může využít k výhrůzkám vůči oběti.

Jako příklad zde uvádím případ z praxe, jež se stal v okrese Ústí nad Orlicí, a se kterým jsem se seznámil v rámci výzkumu k této práci.

Příklad využití sociálních sítí ke stalkingu:

Pachatel měl před spáchaným skutkem se svojí obětí čtyřletý vztah. V tomto vztahu se často hádali a rozcházeli. V jednom z období, kdy spolu tyto dva lidé neudržovali partnerský poměr, pachatel oběti oznámil, že má v držení natočené video s jejich sexem. Videozáznam jí následně ukázal a vyhrožoval, že jej umístí na sociální síť Facebook. Tím jí donutil ke krátkodobému obnovení

poměru. Ovšem poté, co mu jeho partnerka oznámila definitivní rozchod, ji začal zasílat velké množství SMS zpráv v řádu 100-200 denně. V nich ji přemlouval k opětovnému navázání vztahu, jindy ji hrubě urážel a vyhrožoval zapálením domu a zabitím jí a její matky. Přes opakovaně vyslovovaný nesouhlas jí také navštěvoval v jejím zaměstnání. Následně na Facebook uveřejnil fotografie z uvedeného videa, což u poškozené vyvolalo obavy, že své výhrůžky je schopen uskutečnit. Tímto zjištěním došla poškozená k tomu, že celou věc oznámí na policii.

U tohoto případu vidíme možnost využití dvou komunikačních prostředků ke stalkingu. Zároveň je zde tato jeho forma spojena s dalšími druhy pronásledování, uvedenými v tomto dělení (viz níže). Výraznou složkou tohoto případu je i ukázka souvislosti stalkingu s vydíráním, jež se právě v některých případech objevuje.

2. Vyhledání fyzické blízkosti oběti, slídění

Při dotazu na nebezpečné pronásledování si většina nezasvěcených do této problematiky představí právě tuto jeho podobu jako první. Je to však pouze jeden výrazný rys jednání, které je označováno jako stalking. Při něm pachatel oběť pozoruje takřka na každém jejím kroku. Sleduje a pozoruje ji v místě jejího bydliště nebo postává před jejím pracovištěm apod. Někdy tak stalker činí skrytě, častěji však o něm oběť neustále ví. V takovém případě to u oběti vyvolává nervozitu a pocit nejistoty a nátlaku. Svoji demonstrativní přítomností na místech, kde se sledovaná osoba zdržuje, dává najevo, že má nad ní určitou moc.

3. Osočování, devalvace, nátlak a psychické deptání

Čírtková uvádí, že až v polovině případů pronásledování se pachatel uchyluje k osočování a pomluvám. Takováto sdělení mohou být zveřejňovány například pomocí nápisů na veřejných místech, plakátů, publikace na internetu apod. K různým případům uvádí: „*Celkem běžné je například zveřejnění telefonního čísla oběti s tím, že poskytuje sexuální služby přes telefon. Jinou variantou je zavěšení falešného inzerátu do libovolné inzerce. Oběť pak zjišťuje, že inzerát o údajném prodeji jejího bytu je uveřejněn na internetu nebo na jiném nosiči. Nápis, které poškozují oběť, se mohou objevit v prostorách jejího bydliště či pracoviště.*“ (Čírtková, 2008, s. 61-62) Do této skupiny, můžeme zařadit i takové chování pachatele, jehož účelem je dostat oběť pod tlak. „*Může jít o poškozování jejího majetku (propíchnutí pneumatik u vozidla, uskladnění odpadu na jejím pozemku), vniknutí do jejího soukromí za účelem odcizení určitých symbolických věcí (fotografie,*

osobní předměty, spodní prádlo). Zvláště citelné jsou pak útoky proti domácím mazlíčkům.“ (Čírtková, 2008, s. 62)

4. Pokusy o kontakt přes třetí osobu

Pachatel je také často obratným manipulátorem. Přesvědčí své okolí, ale někdy i okolí oběti, že obětí je vlastně on sám. Díky tomu si stalker vytváří image slušného člověka, který tak skutečnou obět' diskredituje a získává informace o jejích záměrech. Okolí pak oběti domlouvá, aby byla rozumná, a snaží se dát její vztah s pronásledovatelem do pořádku. Pro obět' je pak velice obtížné přesvědčit okolí o tom, jaká je skutečná situace. Často se tak děje při ex-partner stalkingu či stalkingu na pracovišti.

5. Fyzické násilí

V případě tohoto druhu stalkingu není mezi odborníky na tuto problematiku zcela jasné, co vše již pod označení fyzické násilí zahrnout. Ti s otevřenějším přístupem jako například Harmon sem zahrnují takové chování, jako je bušení a kopání do dveří, pokud je opakováno. Většina z nich zaujímá přísnější postoj a pod fyzickým násilím chápou fyzické napadení oběti včetně sexuálních útoků. K útoku pachatel může použít moment překvapení, fyzickou převahu, výhružku zbraní či využití dalších možných pomůcek. K fyzickému násilí může dojít jak od stalkera, který je oběti blízký z předešlého vztahu, tak i od stalkera, jehož totožnost oběti není známa. V případě pronásledování blízkých osob je v mnoha případech možné již z různých indicií a znalosti pachatelovi osobnosti rozpoznat, zda je stalker fyzického násilí schopen. Jedná-li se však o druhý způsob, tedy stalker je neznámý, není uplatnění fyzického násilí možno snadno předpovědět. Zvláštním případem je, když pronásledovatel svůj záměr útok uskutečnit ohlásí předem. Není výjimkou, že se pronásledovatel uchýlí k těmto avízům. V nich celkem otevřeně popíše způsob a dokonce termín zločinu. Tyto výhružky pak splnit může i nemusí. V každém případě je už jen samotné ohlášení útoku pro obět' značně stresující. Použití avíz se může vyskytovat jak u pronásledování cizích, tak i blízkých osob.

3.2 Stalking z hlediska vztahu oběti ke stalkerovi

Ve svých několika publikacích zmiňuje Čírtková (2008, s. 66) existenci studií, které jsou základem pro následující rozdělení stalkingu podle vztahu stalker versus obět'.

„Četné studie se zabývají jemnějším členěním různých variant pronásledování podle typu vztahu, který mezi pronásledovatelem a jeho obětí existoval či existuje. Podle empirických zjištění se pronásledování objevuje nejčastěji u těchto typů vztahů:

- **Osobní vztahy** (milenecké a partnerské kontakty, ale také sousedské vztahy),
- **Pracovní vztahy** (blíže se rozlišuje zaměstnanecký poměr a profesní vztah např. bývalý zákazník či klient jako pronásledovatel),
- **Mediálně zprostředkované vztahy** (tj. pronásledování mediálně známých osobností).“

3.3 Cyberstalking

Cyberstalking, pokud bychom se na něj podívali z pohledu **Dělení stalkingu podle chování pachatele** (viz výše), zahrnujeme do typu stalkingu pomocí využití komunikačních prostředků. Uvádím ho zde samostatně, jelikož jde o zcela zvláštní podobu stalkingu. *Pojem použil v roce 1999 poprvé Deirmenjian a charakterizoval ho jako stalking v kybernetickém prostoru („cyber-space“), tedy pronásledování prostřednictvím internetu.* (Čírtková, 2008, s. 63). Jak uvádí Šámal (2010 s. 3010), ke cyberstalkingu patří zejména zasílání nevyžádaných e-mailů, negativních zpráv prostřednictvím chatů, blogů, sociálních sítí a jiné způsoby virtuálního šíření pomluv a informací poškozujících pověst oběti. Dále pak zasílání spamů a záměrné útoky na data v počítači oběti. Např. nepatřičné získání jejích osobních dat, zavirování či zablokování. Internet může sloužit k přípravě nebo pomoci reálného stalkingu. Pro zručného pronásledovatele není těžké vytvořit si z volně dostupných informací (např. z webu zaměstnavatele oběti) celkem slušný soubor informací, jež lze ke stalkingu použít (adresa pracoviště, telefonní kontakt, atd.) *Cyberstalking a stalking v reálném prostředí se od sebe příliš neliší. Pachateli bývají většinou muži, v roli obětí se častěji ocitají ženy. I u cyberstalkingu je větší pravděpodobnost, že pronásledovatel a jeho oběť se znají z reálného světa a měli předtím bližší nebo intimní vztah. Ryze internetové známosti, které se překloupí do stalkingu, jsou spíše výjimkou.* (Čírtková, 2008, s. 63)

Při pohledu z druhé strany, je využití internetu také atraktivní pro více typů stalkerů. Je jednak snadno dostupný a jednak skýtá pachateli iluzi anonymity a nepolapitelnosti, kterou mu umožňuje jeho virtualita. Internet stalkerům nabízí mnoho způsobů, jak dlouhodobě a systematicky deptat vyhlídnutou oběť, a to bez velkých nákladů a investic. To vše snižuje u pachatele práh zábran a pronásledování se dopouští i ti, kteří by reálného stalkingu nebyli schopni.

3.4 Pronásledování celebrit

Pronásledování celebrit je považováno za téměř samostatnou oblast stalkingu a proto jej ve své práci uvádím takto odděleně. Zajímavostí je, že právě tento jeho typ odstartoval zájem společnosti o daný problém. V roce 1989 ve Spojených státech zavraždil pronásledovatel svou oběť, a to známou herečku situačních komedií. Tomuto případu věnovala média velkou pozornost. Během krátké chvíle se tak stal okrajový předmět forenzní psychologie jejím fenoménem. Na to byly v USA přijaty první anti-stalkigové zákony a na amerických univerzitách odstartoval velký rozvoj výzkumů věnujících se tomuto tématu. Výzkumníky začaly zajímat též neprominentní oběti a bylo zjištěno, že zhruba dvě třetiny obětí tvoří „obyčejní“ lidé. Na druhou stranu se známé osobnosti často setkávají se stalkingem opakovaně. Podle výzkumu univerzity v Darmstadtu se 72% celebrit setkala se stalkingem.

Podle zatím proběhnuvších studií nelze profil pronásledovatele celebrit jednoznačně vytvořit. Vyplývá to například z toho, že věkové rozpětí pachatelů je značně široké. Toto rozpětí se pohybuje od teenagerů po lidi důchodového věku. Některé, často vyskytující se společné znaky, u nich však pozorovat můžeme. V základu si lze takového stalkera představit jako člověka, který vede osamělý život, nebývá společensky úspěšný a často se u něj vyskytuje nějaká forma poruchy osobnosti. Tyto okolnosti ho vedou k představám o fiktivních vztazích k osobám, jež ho k nim podbízejí prostřednictvím svých vystupování v mediích. (Tento závěr je ale vyvozen z těžkých případů, kdy bylo potřeba klinického zkoumání). Častá je pachatelova představa romantické lásky jeho oběti k němu, v níž sexuální podtext nehraje roli. Také není výjimkou, že stalker během svého života vystřídá několik známých osobností jako svých obětí. To vědce vede k závěru, že některým pronásledovatelům celebrit jde v první řadě o samotný proces stalkingu, než o osobu samotnou. Také existují případy paralelního pronásledování, v nichž stalker zasílal výhružné dopisy hned několika osobnostem zároveň. (Čírtková, 2008, s. 67-69)

I přes značně obtížné definování pachatele stalkingu u celebrit, lze jeho chování diferencovat do několika typů, a to podle role, do jaké stalker svou oběť dosadil.

- 1) milenec; milenka
- 2) člen rodiny
- 3) objekt delikventní sexuality
- 4) nepřítel
- 5) údajný spiklenec

6) cesta ke slávě

„*Celebrita pronásledovaná jako milenec (milenka) představuje snad nejznámější scénář jevu. Za prvé se vyskytuje v idealizované, asexuální verzi. Náznak, že obdivovaný idol je jako všichni lidé také sexuální bytostí, může u pronásledovatele způsobit zklamání a překlopení láskyplného zbožňování do nenávisti a násilí. V druhé verzi vyslovuje pronásledovatel sexuální témata. V dopisech se objevují lascivní poznámky či představy, dochází i na zasílání různých předmětů s jasným sexuálním nábojem*“ (Čírtková, 2008, s. 70) U obou verzí může pronásledování trvat značnou dobu a obrana právní cestou nemusí mít na pachatele žádný vliv, ba naopak to bere jako zkoušku své oddanosti.

Pronásledování celebrity dosazené do role člena rodiny je mezi odborníky považováno za poměrně neškodné. Většinou jde o pronásledovatele starších věkových kategorií, kteří se prostřednictvím dopisů svěřují známé osobnosti se svými každodenními problémy. Nezkoušejí se k oběti nějak nepatřičně přiblížit, a tak nejsou považováni za výrazně nebezpečné.

Nebezpeční jsou ovšem zejména stalkeri, jenž mají celebrity jako objekt delikventní sexuality. Stalker se chová jako lovec. Přípravuje se na útok získáváním informací o oběti. Útočník ji pronásleduje a pozoruje, aniž by to oběť tušila a poté se rozhodne zaútočit.

V dosazení do role nepřítele se více než lidé z umělecké sféry ocitají známé osoby například z politiky a podobných kruhů spojených s nějakou formou moci. Člověk, který z tohoto důvodu takové osoby kontaktuje, užívá vulgarismy a celkově si na nich vybíjí svoji frustraci.

Jako spiklenci jsou u stalkerů zpravidla viděny známé tváře z televizní obrazovky. „*V sáhodlouhých dopisech jim pisatel líčí, jak odhalil pravé poselství nějaké relace, které sice uniklo běžnému divákovi, ale pisatel se oklamat nenechal.*“ (Čírtková, 2008, s. 71) Vidění někoho jako spiklence se postupem času může změnit na považování ho za nepřítele. V takovém případě nelze rizika podceňovat.

V posledním vzorci chování slouží oběť pachateli jako prostředek, pomocí kterého získá všeobecnou proslulost. Čírtková zmiňuje případy jako atentát na Jona Lennona či Ronalda Reagana. Pachatelé takovýchto činů mají často narcistickou osobnost.

4. Pachatelé stalkingu

Hlavním cílem této kapitoly je rozebrat pachatele stalkingu. Zabývat se budu jeho osobností a také zde uvedu několik typologií založených na různých úhlech pohledu.

Pro ujasnění samotného pojmu pachatel považuji za vhodné uvést jeho základní definici. Tato vychází z toho, jak pachatele vidí zákon.

„Pachatel trestného činu je ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná. (§ 22 odst. 1 tr. zákoníku).“
(zákon č. 40/2009 Sb.)

Z toho lze dovodit, že pachatel musí vykonat činnost, která je popsána v příslušném ustanovení zvláštní části trestního zákoníku, nebo se o ni alespoň pokusit, nebo ji připravovat (je-li příprava trestná). Pachatel trestného činu pak může být jen osoba, která dovršila patnáctý rok věku a byla příčetná.

Výzkumy, které by se zabývali přímo pachateli stalkingu, v České republice nebyly zatím provedeny. Vychází to vůbec z celkové absence výzkumu k pronásledování u nás. Nemáme tak jinou možnost, než se opírat o zahraniční empirické studie, které vznikají od počátku 90. let dvacátého století. V těchto výzkumech je většinou jeden z hlavních zkoumaných problémů věnován právě pachateli. Pohled na pachatele je v těchto pracích nejčastěji vytvářen formou psychologického zkoumání, ale najdeme i výjimky.

4.1 Osobnost pachatele – stalkera

Psychologické studie se často zaměřují na pachatelovu osobnost. Většina z nich se kloní k závěru, že osobnostní pozadí má značný vliv na vznik nebezpečného pronásledování. Zkoumání osobnosti pachatele je značně složitý proces, neboť vyžaduje zjištění mnoha konkrétních informací, ze kterých je možné následně vypracovat soubor povahových vlastností, jež jsou pro pachatele typické.

Z uskutečněných psychologických výzkumů vzniklo mnoho různých závěrů. Některé tyto závěry jsou u odborníků považovány za rozporuplné. Čírtková (2008, s. 71-72) naopak dva z nich označuje za zajímavé, a to závěr ten, že osobnost pachatele převyšuje význam dané situace a oběť tak vznik stalkingu nemůže zásadně ovlivnit. Konkrétně k tomu říká: *„Psychologické studie se většinou kloní k závěru, že pronásledování je více ovlivněno osobností pachatele než situačními faktory. V anglické literatuře se v této souvislosti hovoří o „charakterologických“ příčinách. Z toho plyne, že*

chování oběti má spuštění pronásledování nepatrný nebo žádný vliv. Jednoduše řečeno, problém tkví v pachatelí (v jeho osobnosti), nikoliv v oběti.“ (Čírtková, 2008, s. 71)

Většinou je u stalkerů, jako základní zdroj jejich chování, zjištěna tzv. nejistá vazba, která se projevuje nejistotou, závislostí ve vztahu, citovou ambivalencí a agresivitou. Tato vazba se utváří v raném dětství.

Čírtková také upozorňuje na fakt, že existují osobnostní rozdíly u mužských a ženských pachatelů. „*Psychologické studie také poukazují na poměrně významné odlišnosti v osobnosti mužských a ženských pachatelů tohoto deliktu. Jedna z dimenzí, ve které se značně liší pronásledovatelé mužského pohlaví od pronásledujících žen, je definována jako schopnost řešit problémy.(...)Je tedy velmi pravděpodobné, že pronásledování může být u obou pohlaví syceno odlišnými osobnostními dispozicemi.“ (Čírtková, 2008, s. 72)*

4.2 Typologie pachatelů stalkingu

Typologie pachatelů nebezpečného pronásledování jsou vytvořeny podle několika různých pojetí. Zdrojem informací pro utvořené typologie stalkerů byli většinou provedené výzkumy zabývající se stalkingem obecně. Při zpracování těchto dat se jejich autoři snažili zachytit rozmanité jevové stránky pachatelů nebezpečného pronásledování.

Uvádím zde několik dělení, v nichž se uplatňují různá kritéria jako například typ oběti, předcházející vztah k oběti, motivace a osobnost pachatele. Některé jsou svým obsahem objemnější, jiné naopak, další jsou spíše určené pro jejich praktické využití. I když se každá uvedená studie zaměřuje na jiná hlediska, můžeme si všimnout, že vykazují podobné rysy, pouze uspořádané jiným způsobem.

4.2.1. Typologie stalkerů podle jejich vedoucí motivace (Visinger, 2009, [online])

Odmítnutý stalker (rejected stalker): Pachatel sleduje a utlačuje svoji oběť, a to často v případech, kdy mezi ním a obětí proběhl pouze krátký a povrchní vztah. Jejich snahou může být smířením se s obětí a opětovné navázání vztahu nebo i pomsta za odmítnutí a opuštění. Někteří z těchto stalkerů mohou sáhnout i k agresivnímu jednání, jež nemusí být směřována pouze na oběť, nýbrž i na lidi v jejím okolí.

Rozhněvaný stalker (resentful stalker): Těmto lidem jejich chování přináší odškodnění za skutečnou či údajnou ujmu, jež na nich byla spáchána. „*Tito pachatelé jsou toho názoru, že jim bylo ukřivděno. Proto je motorem jejich chování v první řadě touha po pomstě a*

odvetě. Chápu sami sebe jako oběť, která se musí bránit proti nespravedlivému jednání a zacházení s ním.“(Buskotte 2008, s. 51)

Hledač intimity (intimacy seeker): Tento typ stalkera touží po vztahu s vyhlédnutou obětí. Ta ho nějakým způsobem zaujala a předpokládá o ní, že bude jeho city opětovat. Negativním reakcím ze strany oběti odmítá uvěřit, je proti nim rezistentní, ba naopak je překrucuje a vysvětluje si je pozitivně. Z jejich řad pochází většina pronásledovatelů celebrit. Jejich život je obvykle prázdný a smyšlený vztah je způsob, jak se s tím vyrovnat.

Nekompetentní ctitel (incompetent suitor): *„I tento typ (obdobně jako hledač intimity) touží po nějakém poměru, ale nehledá intimitu ani opětovaný vztah, nýbrž mu jde – jednoduše řečeno - o rande nebo sexuální schůzku.*“(Čírtková, 2008, s. 98) Své oběti se velmi intenzivně, někdy i agresivně vnucuje, ale pokud je před něho kladena nějaká překážka ve smyslu intervence policie a podobně, okamžitě se stáhne do ústraní.

Kořistnický stalker (predatory stalker): Oproti výše uvedeným skupinám je tato relativně malá, ale o to více nebezpečná. Cílem pachatele je na oběť zaútočit. Může se jednat i o sexuálně agresivní napadení. Pronásledovatelovo chování se vyznačuje systematickými postupy, kterými se na útok připravuje. Svou oběť diskrétně pozoruje a sbírá o ní detailní informace. V některých případech dá oběti dokonce najevo, že je pozorována a užívá si pocity z „lovu“.

4.2.2. Forenzní typologie stalkerů z psychologického hlediska

Typologie podle Holmese. Tato typologie byla formulována v roce 1993 a Holmes stalkera rozdělil do šesti základních skupin: (Čírtková, 2008, s. 72)

1. pronásledovatel celebrit
2. pronásledovatel ex-partnera
3. pronásledovatel politiků
4. pronásledovatel z vášně
5. pronásledovatel ze zjištěné motivace- pronásleduje oběť účelově, netrpí žádnou psychickou poruchou
6. pronásledovatel zhrzený a odmítnutý v lásce

Čírtková (2009, s. 221) také uvádí typologii podle Skolera.

Skoler dělí z psychologického hlediska pachatele stalkingu na čtyři základní typy:

1. **histrionský stalker:** Jde o žárlivého jedince se snahou přistupovat ke vztahu konkurenčně.
2. **borderline stalker:** Stalker trpí změnami přístupu k oběti, někdy jí zbožňuje a jindy jí odmítá a nakonec zůstává ztráta hodnoty oběti pro pachatele.
3. **narcistický stalker:** Pachatel si idealizuje svoji oběť a čeká od ní obdiv, na případné odmítnutí reaguje agresí.
4. **disociální stalker:** Pachateli chybí mu empatické myšlení, je agresivní a nerespektuje společenské normy.

4.2.3. Typologie stalkerů podle způsobu pronásledování. (Čírtková, 2008, s. 76-77)

Němečtí autoři Voss, Hoffman, Wondrak postavili svoji práci na analýze způsobů pronásledování. Využili údajů od obětí, od kterých zjistili průběh stalkingu v jejich případech, a podrobili je analýze. Zvolili tak výrazně jiný přístup, než tomu bylo u předcházejících dělení. Důvodem k tomu také byla jejich kritika dosavadních typologických přístupů, které se opírají o motivační a osobnostní charakteristiky pronásledovatele. Došli ke dvěma faktorům, které se lišily svojí prostorovou vzdáleností, ve které pronásledování probíhalo. Díky tomuto kritériu rozdělili projev stalkera na dva základní vzorce:

1. **Distální stalking**

Distální stalking je pronásledování na dálku. Spadají sem již zmiňované aktivity jako telefonování, zasílání dopisů, e-mailů či posílání SMS zpráv apod. Nedochozí k osobnímu kontaktu pachatele s obětí.

2. **Proximální stalking**

Proximální stalking naproti tomu zahrnuje takové jednání, při kterém se stalker dostává do blízkosti oběti či přímo kontaktu s ní. Jedná se například o proniknutí do soukromých prostor oběti či pracoviště, zanechání různých zpráv nebo darů pronásledované osobě, sledování jejího pohybu apod.

Vzhledem k těmto zjištěním a dalšímu podrobnému výzkumu zjistili autoři této práce, že stalkera lze rozdělit do dvou typů a to:

1. **Typ A**, tedy pachatele, orientujícího se pouze na distální stalking. K proximálnímu stalkingu se stalker nikdy neuchýlí.

2. **Typ B**, univerzální pachatelé. U stalkerů v této skupině je přítomnost distálního a proxiálního stalkingu víceméně rovnoměrná.

4.2.4. Typologie stalkerů z pohledu jejich nebezpečnosti pro oběť

Jejími autory jsou pánové Boon a Sheridan a podle Visingera (2009, [online]) jde o zatím nejznámější typologii pronásledovatelů. Můžeme ji také nazvat typologie stalkerů podle jejich akceptace policejních opatření. K jejímu vytvoření byly použity výsledky analýzy 124 případů nebezpečného pronásledování a hlavní roli u ní hraje nebezpečnost pachatele.

1. Bývalý partner

Tento typ zahrnuje přibližně 50% všech případů. Riziko násilí ze strany pronásledovatele je zde velké, proto je považován za nebezpečný typ. Z analýz vyplývá, že bývalí partneři jsou více násilní, než stalkeři neznámí, nebo tací, kteří s obětí neměli intimní vztah. To ovšem neznamená, že všichni pronásledovatelé z řad bývalých partnerů se po zániku vztahu uchýlí k fyzickému násilí. Jako nejlepší predikci výskytu násilí při stalkingu lze pravděpodobně považovat existenci domácího násilí již během vztahu. Pachatel se orientuje na společnou minulost s obětí, ke které často cítí trpkost a zášť. Při pronásledování jedná emocionálně a horkokrevně.

2. Umanutý obdivovatel

Četnost výskytu jevu je přibližně kolem osmnácti procent. Tento typ pronásledování je považován spíše za méně nebezpečný z důvodů nízkého rizika projevu násilí. Můžeme ho dále rozlišit na další dva podtypy podle věku, a to mladý obdivovatel a obdivovatel středního věku. Pachatel se orientuje na společnou budoucnost s obětí. Často si ji idealizuje a touží s ní po romantickém vztahu. Stalker nemá v plánu oběti ublížit a netouží po moci a ovládnutí. Nebezpečnost těchto případů spočívá především v počátečním problému odlišit jej od ostatních, nebezpečných podob stalkingu.

3. Fixovaný pronásledovatel s psychickými poruchami

Na tento typ připadá přibližně 20% všech případů pronásledování. I zde rozlišujeme dva podtypy, a to podle míry nebezpečnosti. První z nich je méně nebezpečný fixovaný pronásledovatel, který se zaměřuje nejčastěji na ženy, se

kterými přichází do kontaktu profesně, tedy jako klient či kolega. Představuje si reálný a ideální vztah s obětí a má pocit, že také ona touží po kontaktu s ním. Netrpí však ztrátou kontaktu s realitou. Neuchyluje se k výrazným hrozbám, jeho síla je spíše ve schopnosti manipulace.

Fixovaný pronásledovatel se zvýšenou nebezpečností se oproti výše uvedenému vyznačuje závažnějším stupněm psychického narušení. Úporně se snaží o kontakt se svou obětí a jeho pronásledování je nevypočitatelné. Často už byl za své problematické chování v péči psychiatrického zařízení či evidován policií. V jeho anamnéze můžeme pravděpodobně zjistit sexuální i agresivní projevy. Typickými oběťmi bývají osoby obou pohlaví, které ovšem mají vyšší sociální status.

4. Sadistický pronásledovatel

Četnost výskytu sadistického stalkera se odhaduje na 12% ze všech případů. Jde o nejnebezpečnější formu pronásledovatele. Jeho cílem je zcela ovládnout oběť a kontrolovat tak její život. Vůči oběti střídají projevy přívětivosti a násilností, a ta tak ztrácí přehled o situaci. Okolím jsou také vnímáni jako psychopatické osoby. *„Sadistický stalker se vyznačuje obratností v komunikaci, vyniká v manipulaci, u nezasvěcených a na veřejnosti umí vzbudit příznivý dojem. Ve skutečnosti je egocentrický, záłudný, arogantní a povrchní. Má plochou emocionalitu, nezná výčitky ani pocit viny, chybí mu empatie. Jeho chování je parazitující a nezodpovědné.“* (Čírtková, 2008, s. 76) V praxi tento typ odpovídá za zvláště tragické případy tohoto fenoménu. Vnější a zároveň účinná intervence do těchto případů je obtížná. I díky tomu jde o dlouhodobé a vytrvalé pronásledování. Pachatelé jsou převážně muži, v roli obětí se vyskytují obě pohlaví. Stalker svou oběť považuje za objekt svého loveckého chtíče. Nejčastěji si vybírá veselou, přátelskou, pozitivně laděnou oběť, která stojí pachateli za to, aby její úspěšný život zničil. Počáteční vztah stalkera a oběti je obvykle velmi povrchní.

4.3 Příčiny stalkingu z pohledu teorie (Čírtková, 2008, s. 79-81)

Zatím jsem se ve své práci zabýval především přístupy k utřídění celé škály jevů, jež pronásledování zahrnuje. Nyní bych se chtěl věnovat samotným příčinám stalkingu. Vymežit důvody toho, proč se někteří lidé uchylují ke stalkingu, jako k řešení jisté životní situace, když jiní ve stejné situaci takto nečiní. K vysvětlení této problematiky dnes také zde existují různé teoretické přístupy. „*Stále platí teze, že stalking je především důsledkem či produktem „zvláštní“ osobnosti stalkera. Teoretické názory na to, proč a jak takové osobnostní dispozice vznikají, se však různí. Téměř všechny teoretické přístupy akcentují význam raných vývojových stádií osobnosti.*“ (Čírtková, 2008, s. 79)

Teorie vazby

Teorie vazby je založena na existenci zdravého, tedy stabilního a emocionálně uspokojivého vztahu dítěte ke klíčové osobě, již obvykle bývá jeho matka. Jejím autorem je John Bowlby, který tvrdí, že zkušenosti z raného vztahu s matkou jsou přenášeny i do vztahů budoucích. Vzniká tedy tzv. pracovní model, podle něhož se v podstatě jedinci předurčuje to, jak bude v pozdějším životě zacházet se sociálními vztahy. Narušenost nebo neexistence vazby k matce pak samozřejmě má na potomka vliv. Jedinec v interpersonálních vztazích ztrácí schopnost vybudování vztahu na vzájemném respektu a porozumění, není schopen se odpoutat od svého bývalého partnera a často se projevuje výbuchy hněvu. Existují dvě hypotézy týkající se propojení patologické vazby z dětství se stalkingem. První je, že již zmiňovaná narušená vazba s matkou v raném dětství predikuje stalkerství, a druhá hypotéza vychází z toho, že budoucí stalker je ke svému chování evokován nějakou situací, která u něho vyvolává určitý pocit zranění, s nímž se setkal v dětství.

Psychoanalytická teorie

I v této teorii, stejně jako v teorii vazby, je uznáván vliv zkušeností z raného dětství na pozdější návaznost ke stalkingu. „*Ústředním pojmem je však pro ni objektový vztah. Objekt se přitom rozumí druhá osoba. Díky zdravému vztahu s objektem (s druhou osobou, zde s matkou) se může rozvinout plnohodnotný subjekt, v tomto případě osobnost dítěte.*“ (Čírtková, 2008, s. 80) Pokud však dítě ze svého vztahu získá zkušenost, že matka může reprezentovat osobu dobrou i zlou, komplikuje toto uzrání vlastního já, tedy také

pocitu hodnoty a důležitosti. Takovéto rozštěpení jedince se může přenášet do pozdějších vztahů a může se v budoucnu projevit pronásledováním.

c) Psychodynamická teorie

Třetím teoretickým přístupem, jenž vysvětluje příčiny stalkingu je teorie psychodynamická. Ta, na rozdíl od dvou předchozích, upouští od předpokladu vlivu raných životních zkušeností na vznik pronásledování a soustřeďuje se na aktuální patologické chování pacientů. O to, jak tyto poruchy vznikly, se však příliš nezajímá. *„Ranou příčinou stalkingu je podle této koncepce osobnostní porucha pronásledovatele. Externí faktory nehrají žádnou roli, když pomineme prvotní spouštěč pronásledování, který spočívá v odmítání pokusů o kontakt nebo ukončení vztahu ze strany oběti.“* (Čírtková, 2008, s. 81) Tato teorie má své příznivce, ale ještě více odpůrců. Její kritici upozorňují, že této teorie není možno použít pro celé jevové spektrum stalkingu.

Tyto teorie a jejich výklad příčin stalkingu je nutné brát jako hypotézy, které je nutné postupem času potvrzovat nebo naopak vyvracet. Vezmeme-li v úvahu rozmanitost osobnostních profilů a druhů motivů pachatele, musí nám být jasné, že nelze postihnout jednou jedinou teorií všechny okolnosti jeho příčin a poskytnout jedno univerzální vysvětlení. Určitým závěrem však je, že stalking je především důsledek osobnosti stalkera.

4.4 Motivace pachatelů stalkingu

V této části se budu věnovat tomu, co stalkera vede k tomu, aby někoho pronásledoval. Každá forma ataku jednoho člověka na druhého má určitý důvod, i když je někdy těžko pochopitelný.

„Pojem motivace označuje psychologické faktory, vědomé nebo nevědomé, predisponující zvířecí nebo lidské individuum k uskutečnění určitých akcí nebo k zaměření na určité cíle.“ (Nekonečný s. 102)

U laické veřejnosti převládá přístup, že stalker je duševně nemocný člověk s psychopatickými sklony. Tento názor se utvořil především prostřednictvím médií, ale k upnutí se na blízkou či jinou osobu stačí některým lidem opravdu málo. Jako motiv pronásledování může například postačit citový závazek k oběti, neschopnost samostatně žít či touha někoho ovládat. To se projevuje nejčastěji u bývalých partnerů či manželů, kteří se

s rozchodem nedokáží vyrovnat. Nemusí však už jít o skutečnou lásku, ale o touhu po moci a kontrole. Po prožitém vztahu s obětí si pak na ni pachatel činí určité majetnické nároky.

„Mnoho pachatelů si na svou oběť dělá výhradní nárok a právo. Chtějí ji prostě a jednoduše vlastnit. Nechtějí se své bývalé partnerky či partnera za žádnou cenu vzdát, a oni ji chtějí „mít“. V takových případech je stalking opravdu velmi nebezpečný, a obzvláště tehdy, kdy už před rozchodem měl tento pár vztah, ve kterém se vyskytovalo násilí v jakékoli podobě.“ (Buskotte, 2008, s. 50)

Druhů motivací je však více. Z řady zahraničních výzkumů bylo několik, jež se zabývaly právě motivací pronásledovatele. Jednotlivé motivace ve velké míře korespondují s typologiemi pachatelů. Např. Mullen přišel s tím, že u stalkera lze definovat pět hlavních motivačních vzorců a to:

- reakce na odmítnutí
- hledání intimity a blízkosti za každou cenu
- ventilování hostility a nenávistnosti.
- pronásledování z nedostatku kompetencí řešit vzniklou situaci jinak
- pronásledování jako důsledek predátorské agresivity

S podobným rozdělením přichází i Fiedler, který k motivačním vzorcům uvádí i procentuální četnost výskytu jednotlivých variant.

- znovuoobnovení bývalého vztahu (36%)
- přání či touhu po intimním vztahu (33%)
- nedostatečné sociální dovednosti (15%)
- nemilost a zloba vůči oběti (11%)
- záludný, sexuálně motivovaný stalking (4%)

Fiedlerovo třídění je zajímavé především z toho pohledu, že je také možné si podle něj utvořit představu k jakým tendencím u motivace ke stalkingu dochází. Zajímavý je například fakt, že za celkem vzácný lze považovat sexuálně motivovaný stalking. Tyto motivační vzorce mají praktický význam pro práci se stalkerem. U pachatelů, jejichž ústřední motivací je hledání intimní blízkosti, lze předpokládat, že jejich respekt k právním opatřením bude minimální a neúčinný. U těchto případů spíše více pomůže včasný zásah psychiatra. Ale ti, jejichž hlavním důvodem je reakce na odmítnutí, se formálními právními opatřeními budou dříve či později řídit. (Čírtková, 2008, s. 67)

5. Oběti stalkingu

Co stalking znamená pro oběť? Jaké životní důsledky to pro ni má? Jaké jsou možnosti řešení pronásledování a prevence? Těmito, ale i jinými otázkami se budu zabývat v kapitole 5.

Definice oběti: Obětí se rozumí fyzická osoba, které v důsledku trestného jednání vznikla škoda na zdraví, na majetku, nebo i jiná tzv. nemateriální újma.

Obětí stalkingu se člověk může stát poměrně snadno. V podstatě na něm, jako oběti, tak úplně nezáleží, na čem záleží je především pachatel a jeho motivace. „*Obětí stalkingu se může stát kdokoli nezávisle na věku, pohlaví, sociálním statutu, kulturním zázemí, vzhledu či sexuální orientaci.*“ (Čírtková, 2008, s. 82) Čírtková (2008) však dále uvádí určité skupiny lidí, které jsou mezi oběťmi více zastoupeny. Dle statistického hlediska je obětí člověk spíše svobodný, po partnerském rozchodu, či žijící bez partnera. Oběťmi jsou také ve větší míře ženy. Lze u nich často zjistit zvýšené tendence k submisivnímu chování ve vztazích. Tím pádem pro ně například není snadné oznámit bývalému partnerovi či jinému možnému stalkerovi, že o další kontakt s ním už nemají zájem. Stalking také představuje specifický druh násilí z pohledu viktimizace. Jelikož se nejedná o jednorázový čin, ale o opakující se a déle trvající skutek, jsou u oběti jeho následky neustále akumulovány. To, že se oběť nevyrovnává pouze s jednorázově prožitým zážitkem, ale naopak s více dlouhotrvajícími a často stupňujícími se incidenty, v ní vyvolává permanentní pocit ohrožení. Stalking lze srovnávat s typem traumatu, do kterého spadá domácí násilí, mučení či sexuální zneužívání. U těchto kategorií dochází k opakované traumatizaci oběti. Stejně jako ostatní z této skupiny traumat může i stalking podle několika studií, vyvolat PTSP (posttraumatická stresová porucha).

Výzkumy, které by se hlouběji zajímali o oběť stalkingu, se začaly objevovat později, než studie zabývající se pachatelem. Proběhl tak stejný vývoj, jako u většiny zkoumání násilných fenoménů. Až na konci 90. let 20. století se takové práce objevují a přináší i první statistiky týkající se oběti. Jeden takový byl proveden americkými socioložkami a to Patricí Tjadenovou a Nancy Thoennesovou. Z tohoto výzkumu vyplývá, že 4,8 % žen a 0,6 % mužů ve Spojených státech se někdy stali oběťmi pronásledování. Jde o každou 12. ženu a každého 45. muže v USA. Ze všech pronásledovaných 77 % žen a z mužů 64 % zná pachatele, 59 % žen a 30 % mužů je pronásledováno bývalým partnerem či partnerkou. U

ex-partner stalkingu je 81 % žen fyzicky napadeno a 31 % žen je napadeno sexuálně. Průměrná doba trvání stalkingu je kolem 22 měsíců u pronásledování bývalým partnerem až 26 měsíců. (Marvánová-Vargová, 2008, s. 53)

5.1. Falešné oběti stalkingu

K problematice oběti trestných činnů patří také termín tzv. „Falešné oběti“. Za tu je označována osoba, jež se vydává za oběť trestného činu, ačkoliv jí ve skutečnosti není. Můžeme také hovořit o nepravé, údajné nebo předstírající oběti, ovšem ve všech případech se jedná o stejný jev. V souvislosti s pronásledováním rozlišujeme podle australského výzkumu pět kategorií falešných obětí: (Čírtková, 2008)

1. **Pachatelé vydávající se za oběti stalkingu:** Pachatel z nějakého důvodu (např. stud, ponížení) obviní skutečnou oběť z trestného činu a snaží se tak obrátit jejich vzájemné role.
2. **Duševně nemocní s bludy:** Člověk je skálopevně přesvědčen, že je někým pronásledován. Takovéto bludy vznikají na pozadí závažných duševních poruch, například paranoidních stavů.
3. **Bývalé oběti stalkingu:** U lidí se projevuje negativní zkušenost z minulosti. Ti, kteří v minulosti byli oběťmi stalkingu, mohou i u normálního chování docházet k přesvědčení, že je již nepatřičné. Jsou na takový druh chování velmi vnímaví a své nedůvodné obvinění nepovažují za nemístné.
4. **Umělé oběti stalkingu:** Tito lidé předstírají různé symptomy viktimizace, což jim přináší uspokojení ze zájmu okolí.
5. **Simulující oběti stalkingu:** Záměrným předstíráním chtějí simulující také dosáhnout určitých cílů. Na rozdíl od umělých obětí, kterým jde o pozornost, jim však jde o zisk finančních, hmotných či jiných výhod.

Z výzkumu vyplynulo, že převážnou většinu falešných obětí lze zařadit do skupiny duševně nemocných, trpících bludy. „V drtivé většině (70%) spadaly nepravé oběti do skupiny duševně narušených s bludy a 20% falešných obětí bylo možné charakterizovat jako „umělé oběti stalkingu“. Bývalé oběti tvořili 7,5% vzorku a jen 2,5% spadlo do kategorie „pachatel vydávající se za oběť“.“ (Čírtková, 2008, s. 105)

Čírtková (2008) k tomuto problému zmiňuje také souvislost tohoto jevu s vlivem médií. Prezentace opravdových případů pronásledování např. v televizi, ovlivňuje výše uvedené skupiny, aby se z různých příčin za oběť opravdu považovali. Přesná data o výskytu tohoto fenoménu ještě nebyla pracována. Lze říci, že předstírání viktimizace je spíše výjimkou, ale přesto je nutné brát tuto možnost v potaz. Jasně návody pro rozpoznání nepravé oběti taktéž nemáme. Někdy je odhalení takového případu snazší a rychlejší, u jiných je tomu naopak. Obecně však platí, že lidé se syndromem falešné oběti potřebují pomoc, a to se svými psychosociálními potížemi.

5.2. Důledky stalkingu

Stalking znamená pro život oběti celou řadu nepříjemných důsledků. Zasahuje do života nejen jí, ale i její rodině a blízkým. Konstantní a vytrvalé obtěžování vede u oběti k neustálému stresu, který se projevuje určitým neklidem, napjatostí a psychosomatickými potížemi. Někteří postižení lidé trpí nespavostí, která může být doprovázena nočními můrami. Dále se u nich projevují žaludeční potíže a deprese. „*Některé z obětí začnou být panické, mnoho z nich dokonce uvažuje o sebevraždě. Neustále je doprovází strach, i když už je nebezpečí dávno zažehnáno.*“ (Buskotte, 2008, s. 53) To dokládá i výzkum Mullena s Pathéiovou (Čírtková, 2008, s. 84), kteří u stovky obětí zjistili více jak osmdesát procentní výskyt těžkých depresí. Dále zjistili, že u poloviny vzorku se projevovaly symptomy posttraumatické stresové poruchy, a že jedna čtvrtina obětí vážně uvažovala o sebevraždě jako poslední možnosti.

K podobným závěrům dochází také Marvánová-Vargová (2008). Ta uvádí, že oběti pronásledování popisují celou řadu psychických, sociálních i zdravotních důsledků včetně akutních reakcí na stres, zvýšenou ostražitost, úzkost a strach. Toto všechno může oběť negativně ovlivňovat při výkonu jejího povolání a v sociálních vztazích. Výskyt potíží, které jsem zde zmínil, se u obětí pronásledování projevuje častěji, než u běžné populace a to zvláště v těch případech, u kterých docházelo ke stalkingu formami jako sledování či ničení majetku. Život oběti je tedy ovlivněn v mnoha aspektech. Často musí měnit své zvyky, zaměstnání, bydliště a zanechat kontaktu se známými. Také je nucena vzdát se svých koníčků a jiných aktivit ve společnosti. Tím pádem se relativně hodně izoluje od společenského života, k čemuž Buskotte (2008, s. 53) říká „*Vztahy mezi přáteli a kolegy*

také většinou ochabují nebo se vytrácejí úplně, což může být mimo jiné způsobeno tím, že byli společností ve svém trápení v podstatě nepochopeni. V těch nejhorších případech se jim kamarádi dokonce vysmáli- bohužel, není to až tak neobvyklý jev...“

Uvedu zde obecné kategorie, do kterých je možné většinu konkrétních následků zařadit. Ale ať už je zařazen do jakékoliv kategorie, už všech důsledků platí to, že jejich vlivem nevyplňuje jedinec své základní potřeby a nevede tak plnohodnotný život.

Psychické následky: Většina obětí trpí poměrně vážnými psychickými poruchami. Jak zde již bylo zmíněno, může se jednat o posttraumatickou stresovou poruchu či sebevražedné myšlenky. Pociťují celkový neklid a vnitřní napjatost. Do této kategorie zařazujeme také psychosomatická onemocnění, tedy tělesné poruchy, u kterých se předpokládá, že rozhodující úlohu hrají emoce. Jsou jimi například poruchy krevního tlaku, žaludeční vředy, zvracení, bolesti hlavy, zvýšená únava. Oběti nemohou klidně spát, trpí nočními můrami či depresemi. Není žádnou výjimkou, že tyto potíže přetrvávají i poté, co je již nebezpečí zažehnáno.

Fyzické následky: Psychické deptání obětí probíhá často prostřednictvím výhrůzek fyzickým násilím. Jsou případy, kde se výhrůžky stanou realitou. V takovém případě jsou pak formy útoku v podstatě shodné s těmi, s nimiž se můžeme setkat u domácího násilí. Vztahu stalkingu a fyzického násilí se věnuji níže.

Sociální následky: Pokud se člověk stane obětí stalkingu, je pro něj velice obtížné udržet si stejný styl života, který vedl před ním. Někteří stalkingem postižení lidé přestávají vycházet ven a redukují své sociální kontakty. I případná ztráta zaměstnání není jen materiální újmou, ale člověk přijde i o styk se svými kolegy. Mnohé z obětí trpí nedůvěrou k lidem ve svém okolí. Partnerské vztahy se mohou vlivem stalkingu rozpadnout a zasahuje také do budoucích vztahů obětí. Buskotte (2008, s. 53) k tomu uvádí „*Dalším důsledkem stalkingu je bezpochyby to, že jsou jeho bývalé oběti neschopné navazovat kontakty. Mnohé z nich se cítí ohroženy dokonce do té míry, že se opravdu neodvážejí ani vyjít z domu, jezdit hromadnou dopravou a podobně.*“

Materiální důsledky: To, co oběti přineslo citelnou materiální újmu, zařazujeme právě do této skupiny. Tato vzniklá škoda mohla souviset například se ztrátou zaměstnání v důsledku stalkingu. Také finance, jež bylo nutné investovat do bezpečnostních zařízení, oprav poškozených věcí spolu s investicemi, které si vyžádalo případné placení advokáta, či náklady spojené s přestěhováním, zařazujeme do této kategorie důsledků.

Sekundární oběti: Malou podkapitolou důsledků stalkingu je samo o sobě vznik sekundárních obětí. Jde o osoby, které jsou, vyjma primární oběti, zasaženy stalkingem ať už přímo tak nepřímou. Většinou jde o osoby z blízkého okolí oběti, ale může jít i o lidi, kteří do případu vstoupili z titulu své profese, např. právníci či policisté. Z výzkumu vyplynulo, že pouze jednu třetinu případů pronásledování zasáhne pouze primární oběť (36%). Bylo také zjištěno, že v průměru jeden případ pronásledování zasáhne jednadvacet osob. To vypovídá o širších sociálních dopadech tohoto jevu. (Čírtková, 2008)

5.3. Možnosti řešení stalkingu a ochrana oběti

Jak již bylo uvedeno, stalkingu je několik druhů, je důsledkem různých životních situací a motivů pro toto chování je také celá řada. Z toho důvodu nelze definovat jednotnou strategii, která by byla univerzální pro řešení všech případů pronásledování. Základním předpokladem, se kterým lze v každé situaci počítat, je, že za stalking může vždy a pouze jeho pachatel. Oběť si někdy vyčítá, že pronásledování je vlastně její chyba a zapříčinila si ho sama, což je ale omyl. Takovým myšlenkám podléhají nejčastěji oběti pronásledované bývalým partnerem. I když je původem stalkingu pachatel, ve většině případů je právě na oběti, aby začala konat ve směru jeho ukončení. Při tom se musí vypořádat s tím, že se stalkerem se nedá vyjednávat, a že za normálních okolností pronásledování samo o sobě nezmizí. To znamená, že většinou je na samotné oběti, aby proti stalkingu zasáhla.

Řešení případů pronásledování v praxi je založeno na individuálním přístupu. To znamená, že u každého případu je nutné zjistit jeho specifika a podle toho se k jeho řešení postavit. Při správném řešení stalkingu je potřeba pragmatický přístup. Je nutné brát zřetel na skutečné potřeby oběti a co je pro ni jako řešení reálné. U pachatele je pak nutné určit, jaký zvolený přístup k němu bude nejvhodnější. Co ho ovlivní k tomu, aby stalkingu zanechal a na co bude reagovat. Hlavním cílem každého takového řešení je pak zajistit fyzickou bezpečnost oběti a stalking zarazit. Poté následují dílčí cíle jako psychický stav oběti, materiální škody a další vzniklé následky.

I když každý případ vyžaduje individuální posouzení, existuje několik univerzálních strategií pro oběť, které pomáhají k zmírnění a ukončení stalkingu. Patří k nim zejména to, že je nutné:

Zásadně ignorovat pokusy pachatele o kontakt. Stalker musí vědět, že oběť o styk s ním nemá zájem a mělo by to být pro něj přesvědčivé. „*Oběť musí stalkerovi*

jednoznačně sdělit, že si s ním nepřeje žádný kontakt. Formulace odmítnutí musí být z pohledu stalkera pádná. Pronásledovatelé mají sklon k překrucování reality na základě racionalizace, idealizace nebo popření. Sdělení oběti neberou vážně nebo je dezinterpretují. Příkladem může být upozornění „Nemůžu být s tebou, mám přítele.“ Pro stalkera z toho plyne logický závěr: kdyby neměla přítele, bude mít zájem o mě.“ (Čírtková, 2008, s. 89)

Po takovém sdělení je nutné udržovat absolutní ignoranci a nereagovat na stalkerovi další pokusy o kontakt, tedy nepodlehnout tlaku a vzít telefon či odpovědět na sms. Oběti takto často jednají v afektu, vyvolaném neustálým vyzváněním přístroje. I jeden takový úspěšný kontakt je pro pachatele povzbuzením k dalšímu pokračování.

Vyhýbat se setkání a jít pronásledovateli z cesty. Pro oběť nepříjemná změna životních návyků znamenající kupříkladu přestat chodit do oblíbených podniků, změna koníčků a dalších obvyklých činností. Někdy se oběť musí přestěhovat, změnit práci atd. Toto všechno s sebou nese přerušení původních kontaktů a další sociální omezení. Oběť často cítí značnou nespravedlnost z toho, že nic neudělala a přesto je to ona, kdo se musí omezovat. Právě zde platí onen pragmatický přístup.

Dokumentace stalkingu. Hlavní důvody, proč stalking dokumentovat, jsou tři. Zdokumentovaná činnost stalkera je důležitá pro případné právní kroky v případě, ale také je to cenný zdroj informací pro určení možných rizik do budoucna. Třetím důvodem pro provádění dokumentace pak může být užitečnost pro samotnou oběť. Ta díky ní může vzniklou situaci lépe zpracovat, pochopit ji a vytvořit si od ní potřebný odstup. (Buskotte, 2008, s. 55)

Informovat o stalkingu své okolí. Ze strany oběti jde o ofenzivní krok, který jí obvykle dá pocit kompetence a síly něco změnit. Jde o to informovat hlavně rodinu, přátele, sousedy a kolegy z práce. Bohužel mnohé oběti se za situaci, do které se dostaly, stydí. Je ovšem velice žádoucí, aby se oběť přenesla přes pocit trapnosti, obav z reakcí lidí, a toho, že tím bude někoho obtěžovat. Pronásledovaná osoba si musí uvědomit, že za stalking nese odpovědnost pouze pachatel. To, že oběť bude ostatní informovat, vede k její lepší ochraně. Zabrání se tím tomu, aby pachatel manipuloval s jejím okolím a také případným nedorozuměním. Ten kdo bude vědět, v jaké je oběť situaci, o ní pravděpodobně nebude pachateli poskytovat důležité informace.

Hledat pomoc a podporu. Hovoříme zde jak o laické, tak odborné pomoci. Vyhledávání podpory je součástí aktivní strategie, které zmírňuje pocit poddajnosti a

bezmoci. Laická pomoc přichází nejčastěji ze strany blízkých osob, odborná pak hlavně od policie a specializovaných organizací. „*Pomoc a podpora z venku zprostředkovává oběti objektivní pohledy na její pocity. Posiluje její zdroje pro nalezení vhodných strategií řešení.*“ (Čírtková, 2008, s. 90)

Z hlediska možnosti pomoci a podpory v otázkách stalkingu v České republice, přispělo k jejímu pokroku zavedení trestnosti stalkingu. To, že je nebezpečné pronásledování v trestním zákoníku definováno samo o sobě, může mít pro pachatele větší výhružný charakter. Policii a dalším zainteresovaným organizacím se otevřela cesta pro jeho přímý postih. Efektivita policejní intervence či jiných právních postihů je pak často závislá na osobnosti pachatele a druhu stalkingu.

5.4. Prevence stalkingu

Bylo zde zmíněno, že stalking patří mezi patologické jevy ve společnosti. Řadí se tak k již více společensky známým jevům, jako je kupříkladu alkoholismus, gamblerství, různé sexuální deviace, ale i domácí násilí. U všech těchto společensky nežádoucích forem chování je velký důraz kladen na prevenci. Nejinak by tomu mělo být i u nebezpečného pronásledování. Stejně jako u ostatních patologických jevů, můžeme i zde prevenci rozčlenit do tří stupňů, a to primární, sekundární a terciální.

Primární prevence: Zásadní je tu informovanost širokých vrstev veřejnosti, tedy i lidí, kteří stalking ve svém životě neřeší. Aby lidé vůbec věděli, že chování, které je možné nazvat stalkingem, je vlastně trestné. Dalším jejím stěžejním úkolem je dát vzniknout určitému místu ve vnímání společnosti, aby pro ni bylo možné pochopení samotného pronásledování i z pohledu oběti. V praxi by tato prevence měla být realizována prostřednictvím medií, přednášek atd.

Sekundární prevence je pak převážně zaměřena na již probíhající případy nebezpečného pronásledování. Jejím úkolem je zabránit dalšímu pokračování. Je také nutné, aby se o dané věci dověděly státní instituce, nebo jiné kompetentní organizace např. intervenční centrum. Ta mohou oběti poskytnout odbornou pomoc, ale pro začátek je důležité, aby si pronásledovaná osoba vůbec uvědomila, že tuto možnost má.

Terciární prevence se zaměřuje na pachatele stalkingu. Nastává po tom, co je mu již zabráněno v konání protiprávního jednání. Hlavním úkolem je zabránit dalšímu recidivnímu chování.

Pokud bychom se zaměřili na prevenci stalkingu v rámci partnerských vztahů, tak základní prevencí je výběr vhodného partnera. Psycholog Petr Šmolka se k tomu vyjadřuje takto *„Vybírejte pečlivě! Pokud si vyberete partnera přiměřeně emočně stabilního, neovanutého ani nadměrnou ješitností, ani zvýšenou agresivitou, majícího navíc i poměrně široký záběr zájmů a okruh přátel, pak unese bez patologických projevů i váš případný rozchod.“* (Šmolka, 2008, [online]) Pokud však již dojde k rozchodu, Šmolka k prevenci radí, aby rozhodnutí k rozchodu bylo jednoznačně vyjádřeno a nedávalo plané naděje.

6. Stalking a domácí násilí

Rád bych ve své práci krátce zmínil celkem logickou souvislost, která vzniká mezi stalkingem a domácím násilím. Nejčastěji tento kontext vzniká u partnerského domácího násilí, které eskaluje do ex-partner stalkingu. I když se tyto dvě formy partnerského teroru vyskytují ve větší míře samostatně, v určitém procentu případů se toto spojení objevuje. Stalking nastává, jestliže již oběť nežije s násilníkem ve společné domácnosti. Dalo by se říci, že jde o jakousi alternativní podobu domácího násilí. Takovéto pronásledování partnerem je označováno jako „ofenzivní ex-partner stalking“. Důvodem jeho vzniku je udržet si nadále kontrolu a moc nad obětí. (Na rozdíl od defenzivního ex-partner stalkingu, kde ve vztahu k násilí nedocházelo, a který je motivován umanitou snahou k opětovnému navázání vztahu.) Právě u ofenzivního stalkingu je v první řadě nutné myslet na ochranu oběti před fyzickým napadením. Je totiž více než pravděpodobné, že pachatel stalkingu se svého agresivního chování ani po rozchodu jen tak nevzdá. Bylo provedeno několik studií zabývajících se otázkou kolik případů ex-partner stalkingu předcházelo domácí násilí. Čírtková (2008) uvádí studie z USA, Velké Británie a Německa. Tyto studie se ale se svými výsledky nikterak výrazně neshodnou.

7. Právní úprava stalkingu v ČR

Tato kapitola je věnována právní úpravě nebezpečného pronásledování, které bylo v zákonech České republiky definováno poměrně nedávno.

Nebezpečné pronásledování je zakotveno v § 354 trestního zákoníku, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2010. Do této doby nebyl pojem nebezpečné pronásledování v právním řádu ČR zakotven. Možnosti reagovat na projevy chování, respektive způsoby jednání považované za stalking sice v České republice existovaly, byly však značně roztržité. Nemohly tak v plné míře reflektovat podstatu a charakteristické rysy stalkingu. Jeho pachatele bylo možné stíhat, jen pokud se dopustil jiného trestného činu. Jednalo se především o následující trestné činy, u nichž jejich aplikace byla možná na některé projevy stalkingu: § 206 Pomluva, § 209 Poškození cizích práv, § 219 Vražda, § 221 Úmyslné ublížení na zdraví, § 222 Úmyslná těžká újma na zdraví, § 230 Účast na sebevraždě, § 231 Omezování osobní svobody, § 232 Zbavení osobní svobody, § 235 Vydírání, § 237 Útisk, § 238 Porušování domovní svobody, § 241 Znásilnění, § 257 Poškození cizí věci. (Válková, 2009, [online]) Pokud se pachatel nedopustil některého z těchto uvedených či jiného trestného činu uvedeného v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon, bylo jeho chování kvalifikováno pouze jako přestupek proti občanskému soužití dle § 49 zákona č. 200/1990 Sb. V takovém případě hrozilo pachateli uložení finanční pokuty.

Jak již bylo zmíněno výše, to se změnilo začátkem roku 2010, kdy nabyl účinnosti nový trestní zákoník 40/2009 Sb. Ten obsahuje paragraf 354, kde je nebezpečné pronásledování jasně formulováno.

Válková (2009) k jeho zařazení v Trestním zákoníku dodává:

„Trestný čin nebezpečného pronásledování (§ 354 TrZ) je zařazený mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných (hlava X.), a to do podskupiny trestných činů narušujících soužití lidí (díl 5.). Proč jej zákonodárce nezařadil spíše mezi trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství (do hlavy II, dílu 2.) může vyvolávat sice otázky nad věcnými důvody takové systematiky, nemění to však nic na faktu, že toto nové ustanovení vyjadřuje jednoznačný zájem na ochraně nerušeného mezilidského soužití, a to právě prostředky trestního práva.“

Zmiňovaný ustanovení § 354 zní takto: (Zákon č. 40/2009 Sb.)

(1) Kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že

a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmu jemu nebo jeho osobám blízkým,

- b) vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje,
 - c) vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje,
 - d) omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života, nebo
 - e) zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu,
- a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.
- (2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři roky bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1
- a) vůči dítěti nebo těhotné ženě,
 - b) se zbraní, nebo
 - c) nejméně se dvěma osobami.

U nebezpečného pronásledování se jedná o přečin a nikoli o zločin, neboť za tento úmyslný trestný čin hrozí sazba trestu odnětí svobody nejvýše do tří let. Tím, že Česká republika zařadila v roce 2009 toto ustanovení do svého právního řádu upravujícího trestněprávní odpovědnost, se zařadila s malým zpožděním k zemím s anti-stalkingovou legislativou.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

8. Popis výzkumu

Praktická část bakalářské práce se věnuje výzkumnému šetření v problematice nebezpečného pronásledování. V teoretické části bylo zmíněno několik zahraničních autorů, jež se svými výzkumy zabývali oběťmi či pachateli. Podobné výzkumy popisující například, jak se změnil život člověka, jež se stal obětí stalkingu, se již začaly objevovat i u nás. I z tohoto důvodu jsem svoji výzkumnou práci nezaměřil přímo na oběť či pachatele. Jejím ústředním zájmem je studium organizací, které přicházejí do styku s nebezpečným pronásledováním v rámci jejich pracovní činnosti.

8.1 Cíl výzkumu

Jako hlavní cíl svého zkoumání jsem si zadal zjistit, jaký je pohled zainteresovaných organizací ke stalkingu. Zajímá mě, jak tyto organizace přistupují k řešení případů stalkingu v praxi a jak jejich zaměstnanci vidí situaci kolem tohoto problému u nás. Jde tedy o zjištění postojů organizací pomocí analýzy a interpretace názorů jejich zaměstnanců. Mimo to mě také zajímají spojitosti se zavedením § 354 TrZ a situace v regionu Ústeckoorlicko.

Výzkumná otázka: Jaký je přístup pracovníků organizací, které se z povahy své činnosti s nebezpečným pronásledováním setkávají, k problematice stalkingu?

Dílčí výzkumné cíle:

- 1) Jak se vyrovnaly zainteresované organizace s možností trestněprávní postížitelnosti nebezpečného pronásledování od roku 2010.
- 2) Jaká je situace ohledně stalkingu v regionu Ústeckoorlicko

9. Metody a techniky výzkumu

Pro výzkum některých jevů není vhodné použít kvantitativního přístupu. Je tomu tak například v případě, je-li porovnávána zkušenost dané osoby se zkoumaným problémem. To je také případ mého výzkumu a proto jsem pro něj zvolil metodu kvalitativního zkoumání. Aplikaci kvantitativního výzkumu považuji už z vlastní logiky zkoumaného problému za velmi těžko proveditelnou.

Strauss a Corbinová (1999, s. 10) k této metodě uvádějí:

„Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.“ Zkráceně lze říci, že jde o nenumerické šetření a interpretace sociální reality. (Disman, 2002, s. 285)

Metodolog Creswell definoval kvalitativní výzkum jako *„...proces hledání porozumění, založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a prování zkoumání v přirozených podmínkách.“* (Hendl, 2005, s. 50)

Kvalitativní výzkum nemá předem zcela definovanou podobu jeho výsledků. Výzkumník si určí obecný začátek, kterého se drží, ale až během výzkumu vytváří jeho celkový obraz. To se děje především v průběhu sběru dat, kdy badatel poznává dílčí směry, jež by mohl ve výsledcích svého výzkumu použít. Ztotožňují se se všeobecným názorem, že cílem kvalitativního výzkumu je porozumět člověku, či obecně lidem a událostem v jejich životě, a že výzkumník má za úkol pochopit svět z jejich vlastního pohledu.

9.1. Technika sběru dat

Pro získání potřebných dat jsem se rozhodl použít dotazování formou rozhovoru a to rozhovoru polostrukturovaného.

Rozhovor je jednou ze základních technik získávání kvalitativních dat. K těmto technikám můžeme mimo jiné také zařadit pozorování či studium dokumentů. Jde o *„...výzkumnou metodu, která umožňuje zachytit nejen fakta, ale i hlouběji proniknout do motivů a postojů respondentů. U rozhovorů můžeme sledovat i některé vnější reakce*

respondenta a podle nich potom pohotově usměřňovat další průběh kladení otázek.“(Gavora, 2000, s. 110)

Polostrukturovaný neboli také narativní či částečně řízený rozhovor jsem si vybral z důvodu vyhovění mým představám vedení rozhovoru protože „...*se vyznačuje tím, že má připraven soubor témat/otázek, který bude jeho předmětem, aniž by bylo předem striktně stanoveno jejich pořadí. Mnohdy může tazatel formulace pokládaných otázek částečně modifikovat, nezbytné ale je, aby byly probrány všechny.*“(Reichel, 2009, s. 111) A dalším důvodem pro výběr tohoto typu rozhovoru byl předpoklad, že díky volnému vyprávění získám více informací.

Hendl (2005, s. 176) k tomuto vedení rozhovoru ve své práci píše, že hlavním důvodem pro volbu narativního rozhovoru je pochybnost, že na položenou otázku získáme jasnou a přímou odpověď. Tazateli se nepokládají standardizované otázky, ale je spíše podněcován k vlastnímu volnému vyprávění.

Pro rozhovor jsem vytvořil základní okruh otázek, které jsou ve vztahu k hlavnímu cíli výzkumu. Počítal jsem s tím, že během rozhovoru budu pokládat doplňující otázky, abych získal přesnější a doplňující informace. Konkrétní doplňující otázky jsem si nijak nepřipravoval. I když jsem měl určitou představu, jakým způsobem bych mohl základní otázky upřesnit, čekal jsem na samotný rozhovor, kam se bude vyvíjet a spoléhal jsem na svoji bystrost a včasnou reakci při pokládání doplňujících otázek. Odpovědi na tyto otázky poté daly vzniknout vedlejším cílům mého bádání.

Po provedení rozhovorů jsem převedl jejich audio formu do písemné podoby pomocí transkripce. Přepis obsahuje pouze samotný rozhovor na téma stalking. Při přepisu byla provedena korektura, jež upravovala nejvýraznější projevy nespisovnosti a chyb ve větné skladbě. Zároveň byly z přepisu vyňaty mé doplňující otázky a části rozhovoru, jež nebyly v přímé souvislosti se zkoumaným jevem. Jak uvádí Hendl (2005), je možné k tomuto kroku stylistické úpravy přistoupit, pokud se soustředíme na obsahově – tematickou rovinu. U základních otázek, jež byly položeny mým respondentům, byla někdy jejich formulace mnou pozměněna, ovšem po obsahové stránce zůstaly stejné.

Základní okruh otázek:

1) Zaznamenali jste v souvislosti se zavedením nového trestného činu nebezpečného pronásledování do trestního zákoníku účinného od 2010 zvýšený zájem postižených osob o pomoc?

- 2) Jaká je z pohledu vaší profese reakce na vyslovení podezření nějaké osoby, že mohlo dojít ke stalkingu?
- 3) Jaký druh stalkingu v tomto regionu (Ústeckoorlicko) nejvíce zaznamenáváte? (pronásledování blízkých osob/cizích osob; pronásledování na dálku/blízký kontakt; atd.)
- 4) Jak byste charakterizovali osobu, která je nejčastější obětí stalkingu v tomto regionu? (děti/ ženy/ muži, bývalí partneři/současní partneři/známí ze zaměstnání/neznámé osoby)
- 5) Považujete současnou právní úpravu stalkingu za dostatečnou z pohledu vaší profese?
- 6) Co byste veřejnosti při zaznamenání známek stalkingu, jak vůči vlastní osobě, tak ve svém okolí, doporučovali?

Vlastní rozhovory probíhaly vždy na pracovišti respondentů. Každého respondenta jsem v rámci kontaktu požádal, zda bych k němu mohl přijít do jeho pracoviště za účelem provedení rozhovoru. Dal jsem jim ale také možnost vlastního návrhu, jak by se schůzka mohla uskutečnit. Všichni ale souhlasili s mojí návštěvou v jejich zaměstnání. Vzhledem k tomu, že některé z otázek vyžadovaly přípravu, případně využití statistických dat, poskytl jsem respondentům okruh otázek předem v písemné formě. Rozhovory tedy probíhaly v kancelářích zmíněných respondentů a byly nahrávány na elektronické záznamové zařízení. Před samotným rozhovorem o pronásledování jsem se s respondenty přivítal a popovídali si o jejich práci a podobně. Hlavním důvodem bylo prolomení komunikační bariéry a celkově snaha o slušné vystupování. Poté jsem je seznámil s tím, jak bude rozhovor probíhat a zopakoval jsem jim, za jakým účelem ho provádím, jak bude použit, a že bude nahráván.

9.2 Metoda vyhodnocení získaných dat

Jednotlivé rozhovory byly analyzovány. Mým postupem kódování získaných dat byl počáteční rozbor a rozčlenění a poté následné vyčlenění důležitých skutečností, jež jsou potřebné pro interpretaci závěrů ke všem cílům výzkumu. Kódování, neboli analýza, je v podstatě vlastním jádrem výzkumu. „Kódování představuje operace, pomocí nichž jsou

údaje rozebrány, konceptualizovány a opětovně složeny novým způsobem.“(Strauss, Corbin, 1999, s. 39)

9.3. Výběr respondentů

Pro svůj výzkum jsem zvolil přímý, tedy záměrný výběr respondentů. Tento přístup jsem považoval za nutný proto, aby dotazované osoby byly schopné uspokojivě odpovědět na mé otázky. Mé požadavky byly, že by tyto osoby měly být dostatečně zkušené a měly by mít vědomosti potřebné k podání bohatých a pravdivých informací. Osoby, které dobře reprezentují každou organizaci.

Oslovil jsem čtyři organizace, které se zabývají řešením případů pronásledování a případnou pomocí oběti. Prostřednictvím e-mailu i osobně jsem kontaktoval Policii ČR-Krajské ředitelství pardubického kraje, územní odbor Ústí nad Orlicí, Okresní státní zastupitelství v Ústí nad Orlicí, Probační a mediační službu ČR Středisko Ústí nad Orlicí a Bílý kruh bezpečí Pardubice. Požádal jsem příslušné osoby, zda by byly ochotny zúčastnit se mého výzkumu k mojí práci a v rámci něho mi poskytly rozhovor týkající se nebezpečného pronásledování. Současně jsem se ptal, na kterého konkrétního pracovníka se mohu obrátit ohledně tohoto tématu. U všech čtyř organizací jsem se setkal s kladnou odpovědí a dostal jsem přísliby uskutečnění rozhovorů. Můj další kontakt již probíhal přímo s pracovníky, kteří mají, v rámci své agendy, na starosti právě stalking. Pracovníci, se kterými jsem rozhovor prováděl, jsou lidé, kteří se s případy nebezpečného pronásledování během své praxe několikrát setkali. Tito lidé pracují v daných organizacích mnoho let a tak mohou posoudit, jak bylo ke stalkingu přistupováno dříve a jak dnes.

9.3.1. Základní údaje o respondentech a jejich práci.

Respondent č. 1

Úřednice Probační a mediační služby ČR (PMS), pracuje v této organizaci téměř od začátku jejího vzniku v roce 2001. Jejím zaměstnancem je více jak 11 let. V rámci své profese se setkává jak s oběťmi, tak pachateli stalkingu. Její náplní práce je nabídka a následné uskutečnění pomoci obětem trestných činů, tedy i obětem nebezpečného pronásledování. Tato pomoc spočívá především v konzultacích, jejichž nejčastější formou je osobní setkání na středisku PMS. Při těchto konzultacích je oběti dána možnost vyjádřit, jak skutek na ní spáchaný ovlivnil její život, jaké dopady to pro ni mělo a jaké potřeby v současné době má. V konkrétních případech stalkingu je tato pomoc nejčastěji

poskytována v rámci celého probíhajícího řízení. Na druhé straně s pachatelem se probační úředník setkává hlavně v rámci přípravného řízení nebo posléze při udělení nějaké formy alternativního trestu či podmíněně odloženého trestu odnětí svobody se stanovením dohledu.

Respondent č. 2

Státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství v Ústí nad Orlicí. Svoji funkci vykonává 20 let a v posledních čtyřech letech se specializuje na trestnou činnost tohoto charakteru. Státní zastupitelství vykonává dozor v přípravném řízení trestním a zastupuje veřejnou žalobu v trestních věcech projednávaných soudem. Kromě toho je oprávněno přijímat trestní oznámení a vykonávat dozor nad jejich prověřováním.

Respondent č. 3

Policista, koordinátor, Územní odbor Policie ČR Ústí nad Orlicí, jež má za sebou 27 let služby. Policie ČR odhaluje a objasňuje trestnou činnost a jejího pachatele. Shromažďuje důkazy, které odůvodňují postavení pachatele před soud a směřují k jeho následnému odsouzení. Nedílnou součástí činnosti policie je i činnost preventivní, zejména odhalování příčin trestné činnosti a vytváření takových podmínek, aby k trestné činnosti nedocházelo.

Respondent č. 4

Poradce obětem v Bílém kruhu bezpečí Pardubice pracuje v této organizaci 13 let. V rámci této profese se setkává hlavně s oběťmi trestných činů, ale také s jejichmi příbuznými, známými a se svědky. Nejvíce klientů je z řad obětí ublížení na zdraví. Poskytují jim především právní, poradenskou a psychologickou pomoc.

Bílý kruh bezpečí byl založen v roce 1991 a zaměřuje na pomoc obětem trestných činů a většinu práce v něm vykonávají dobrovolníci z řad různých profesí. Jeho aktivity směřují také k prevenci kriminality, například v rámci primární prevence pořádá přednášky pro širokou i odbornou veřejnost, výcviky a semináře. (Vitoušová, 2006, s. 9-10)

10. Vyhodnocení výzkumu

Provedl jsem rozhovory se zaměstnanci orgánů a organizací, pomocí nichž jsem chtěl zjistit názory pracovníků jednotlivých organizací především z pohledu jejich práce, ale i jejich osobní.

Jak již bylo zmíněno v popisu metod vyhodnocení dat, byla provedena analýza jednotlivých rozhovorů. Rozborem všech dat jimi získaných jsem určil několik kategorií. Ty, které se určitým způsobem týkají hlavního či dílčích cílů, zde uvádím:

Kategorie:

Kategorie č. 1 Společné poznatky jednotlivých pracovníků ke stalkingu získané během jejich praxe

Kategorie č. 2 Odlišnosti v pohledu a přístupu jednotlivých organizací k problematice nebezpečného pronásledování vyplývající z jejich praxe

Kategorie č. 3 Vstup organizací do jednotlivých případů stalkingu, jejich metody a postupy při jeho řešení

Kategorie č. 4 Situace kolem nebezpečného pronásledování v okrese Ústí nad Orlicí

Kategorie č. 5 Doporučení organizací, jak se zachovat při setkání se se stalkingem

Kategorie č. 1

Společné poznatky jednotlivých pracovníků ke stalkingu získané během jejich praxe

V této kategorii mi jde o cíl definovat společné názory, jež z rozhovorů vyplynuly a na kterých se všichni respondenti shodli. Jeden ze zásadních poznatků je, že nebezpečné pronásledování všichni považují za problém, který na jeho oběti klade značný nápor a traumatizuje je. Za zásadní jej považují proto, že si uvědomují vážnost stalkingu a díky tomu tak ke konkrétním případům přistupují. Nejvýrazněji jsem se s tímto přesvědčením setkal u diskuze s pracovníky Probační a mediační služby ČR a Okresním státním zastupitelstvím.

Dalším společným názorem je vyjádření spokojenosti nad tím, že zákonná úprava v České republice vznikla. Lze tak usuzovat z určitých vyjádření, která se objevila při každé schůzce s respondenty.

„Tak každopádně jsem moc ráda, že od toho roku 2010 ta zákonná úprava existuje. Víím, že odborná veřejnost hodně volala, aby chování těchto agresorů bylo jednoznačně postihováno, aby bylo pojmenováno v tom trestním zákoníku.“ (Probační a mediační služba)

„...už to že se stalking dostal do trestního zákoníku je dobrá věc, protože dříve dokud se něco nestalo, tak se nic nedělo, policie nekonala a asi k tomu ani neměla důvod.“ (Bílý kruh bezpečí)

Velkou shodu nalézám v otázce doporučovaného jednání lidem, kteří se s nebezpečným pronásledováním setkají. Tomuto tématu je podrobněji věnována Kategorie č. 5

Kategorie č. 2

Odlišnosti v pohledu a přístupu jednotlivých organizací na problematiku nebezpečného pronásledování vyplývající z jejich praxe

Zásadní odlišnosti v přístupu k problematice stalkingu jsem ve velké míře nezaznamenal. Existují rozdíly, které vyplývají ze samotné povahy činnosti jednotlivých organizací. Mám tím například na mysli odlišné pravomoci a možnosti jednotlivých organizací. Také okamžik vstupu do případů (viz Kategorie č. 3) přináší jiný pohled na věc, ale takové rozdíly není nutné považovat za zásadní.

Odlišnosti panují u vnímání současné právní úpravy stalkingu. Někteří jí považují za dostatečnou, jiní by byli pro určité změny, a to konkrétně v rozpětí trestní sazby za trestný čin nebezpečného pronásledování. S názory pro zpřísnění postihu stalkingu jsem se setkal u pracovníků Probační a mediační služby a Okresního státního zastupitelství.

„Pokud jde o trestní sankci, kdy za jednání uvedené v odst. 1 je možno uložit trest odnětí svobody na 1 rok, a za jednání uvedené v odstavci 2 pak 6 měsíců až 3 roky, domnívám se, že toto společensky škodlivé jednání by mělo být postiženo sazbou přísnější, vždyť i krádež je přísněji trestná.“ (Okresní státní zastupitelství)

„...s pohledem právě na ta traumata, která oběti zažívají, prostě všechno co se kolem té oběti děje, i třeba s ohledem na to v jakém strachu žije a tak dále, se domnívám, že ta trestní sazba není úplně dostatečná.“ (Probační a mediační služba)

Pokud jde o zahrnutí všech druhů stalkingu, se kterými se respondenti setkali, je jeho vymezení v zákoně u všech považováno za dostatečné.

Kategorie č. 3

Vstup organizací do jednotlivých případů stalkingu a jejich metody a postupy při jeho řešení

Každá ze čtyř dotazovaných institucí vstupuje do případů v jeho jiné fázi. Tyto organizace mají na starosti odlišné úkony, které v řešení daného problému probíhají postupně.

Bílý kruh bezpečí se do jednotlivých případů stalkingu může a nemusí zapojit. Jelikož je jeho hlavním úkolem pomoc obětem trestných činů, tak zaleží především na oběti, zda se tuto pomoc rozhodne využít. Pokud ano, je zahájení práce kruhu bezpečí možné v podstatě kdykoliv. Existuje hodně případů, kdy se oběť na Bílý kruh bezpečí obrátila ještě před oznámením trestného činu orgánům činných v trestním řízení. Možnost pomoci této instituce je také nabízena již v rámci probíhajícího vyšetřování atd..

Policie ČR je v drtivé většině ta, která se z orgánů činných v trestním řízení dozví o stalkingu jako první. Nejčastěji tak dochází formou podání oznámení o podezření z takového jednání. Pokud je oznámení podáno u jiného orgánu, je stejně pro začátek vyšetřování v rámci prověřování postoupeno policii. Policie může učinit opatření k odvrácení či minimalizaci bezprostředního ohrožení oběti či jiných osob. Děje se tak např. v rámci opatření krátkodobé ochrany ve smyslu zákona o Policii ČR. Po skončení prověřování jsou některé případy vyřešeny policií v rámci přestupkového jednání a odevzdány příslušnému správnímu orgánu. Pokud jsou shledány důvody pro podezření z trestného činu, je vedeno trestní stíhání, po ukončení vyšetřování je věc předána ke státnímu zastupitelství, které je oprávněno postavit pachatele před soud. V některých případech se podezření nepotvrdí a věc je odložena.

Státní zastupitelství dozoruje probíhající vyšetřování policie a přebírá po ní případ v rámci vyšetřování. Přípravuje obžalobu a zastupuje stát před soudem. Státní zastupitelství také může přijmout oznámení o nebezpečném pronásledování. Po proběhnutí soudního řízení a pravomocném odsouzení pachatele práce státního zastupitelství končí.

V rámci trestu může být pachateli uložena spolupráce s probačním úředníkem. Probační a mediační služba tak zajišťuje například dohled uložený stalkerovi v rámci trestu. Z výzkumu vyplynulo, že v rámci stalkingu je práce PMS zaměřena především na probační

část její činnosti. S případy mediace se neseťkávají, bylo by to i v rozporu s metodami řešení stalkingu.

Kategorie č. 4

Situace kolem nebezpečného pronásledování v okrese Ústí nad Orlicí

Z dat, která jsem pomocí rozhovoru získal, je také možné získat popis situace kolem stalkingu, která panuje v okrese Ústí nad Orlicí. Tato deskripce je však určena z třech rozhovorů a to s orgány činných v trestním řízení a s Probační a mediační službou. Rozhovor v Bílém kruhu bezpečí totiž proběhl v Pardubicích a také se týkal celého Pardubického kraje. Proto k této kategorii data z něj získaná nepoužiji.

Policie se s podněty a následnými případy stalkingu setkává nejčastěji. Řádově jde o desítky podnětů za dobu od 1. ledna 2010. Pro ilustraci v příloze uveřejňuji tabulku (příloha č. 2), jež mi byla v rámci výzkumu poskytnuta z policejní statistiky Policie ČR, Krajského ředitelství pardubického kraje, územního odboru Ústí nad Orlicí a dostal jsem souhlas k jejímu použití zde.

Okresní státní zastupitelství Ústí nad Orlicí zaznamenalo od stejného data 11 případů trestného činu nebezpečného pronásledování. Co se týče přijatých oznámení na státním zastupitelství, nebyla v souvislosti se stalkingem od roku 2010 žádná přijata, i když tato možnost tady je. Všechny případy tak nejdříve byly oznámeny na Policii ČR a po prošetření byly případně předány státnímu zástupci k dalšímu opatření.

„V rámci trestního řízení bylo na okrese Ústí nad Orlicí od roku 2010 zaznamenáno 11 případů trestného činu dle § 354 trestního zákoníku, z toho 8 případů se dostalo před soud.“ (Okresní státní zastupitelství)

Probační a mediační služba Středisko Ústí nad Orlicí řešila během zmiňovaného období pouze několik případů. Je to v přímé souvislosti s tím, kolik případů bylo odsouzeno a kolika pachatelům byl soudně nařízen některý z druhů součinnosti s Probační a mediační službou. V rámci této činnosti probíhala i určitá spolupráce s oběťmi stalkingu.

Není to, že bych řekla, že máme nějaký dramatický počet případů, kterých se stalking týká. Jsou to opravdu jednotlivosti a odhadem tak asi do pěti případů od toho roku 2010.(Probační a mediační služba)

Pokud jde o zmíněnou spolupráci Probační a mediační služby s oběťmi, není v případech pronásledování nikterak výrazná. Pokud je však navázána, probíhá většinou jen v průběhu trestního řízení. Z praxe vyplynulo, že oběti stalkingu často považují po skončení soudního řízení a odsouzení pachatele celou věc za uzavřenou. V případech odlišných trestných činů je pomoc Probační a mediační služby obětím mnohem častější a delší. V rozhovoru byl však vyjádřen názor, že by se situace spolupráce PMS s oběťmi stalkingu mohla změnit.

„Domnívám se, že my se s těmito případy můžeme začít více setkávat z důvodu zákona o obětech, který má přijít do účinnosti od 1. srpna 2013, ...“

Nejčastěji zaznamenávaným typem pronásledování byl ex-partner stalking.

„Z těchto 8 případů došlo v 6 k pronásledování bývalé partnerky, v 1 bývalého partnera a v jednom osoby cizí (sousedky).“

Absencí výskytu jiných typů pronásledování a druhů stalkerů se potvrzuje to, že jsou méně časté než ex-partner stalking, jak bylo zmíněno v teoretické části. Například, co se týká absence pronásledování celebrit v tomto regionu, mohu pouze vyjádřit logickou domněnku, že zde existuje úzká spojitost se zanedbatelným výskytem známých osobností zde. To však v rámci tohoto výzkumu nelze prokázat.

Pro lepší ilustraci situace ohledně stalkingu v okrese Ústí nad Orlicí příloha č. 2

Kategorie č. 5

Doporučení organizací, jak se zachovat při setkání se se stalkingem

Velice podobné odpovědi jsem v rozhovoru dostal k otázce jak jednat, když se lidé se stalkingem setkají. Doporučení všech čtyř organizací se víceméně shodují s možnostmi řešení stalkingu, které ve svých pracích uvádějí renomovaní odborníci. Tyto poznatky jsem také uváděl v teoretické části mé práce. Ze své praxe také potvrzují, že zmiňovaná opatření opravdu fungují.

„Pokud mám jakoukoliv pochybnost, že nějaké chování vůči mé osobě není v pořádku, tak nezůstat na to sama, ale opravdu svěřit se buď odborníkům, nebo aspoň kolegům na pracovišti či rodině.“ (Probační a mediační služba)

„Přerušit jakýkoli kontakt stalkerem a věc oznámit na policii. Myslím, že ani nemusí dojít k odsouzení pachatele, někdy stačí, že se policie začne o věc zajímat a sledování skončí.“ (Bílý kruh bezpečí)

„...doporučuji neobávat se pomsty pronásledovatele či odsouzení rodiny nebo okolí a v případě, že se cítí některou z forem nebezpečného pronásledování ohroženi a nechtějí se z různých důvodů obracet přímo na Policii ČR, obrátit se na jinou organizaci, která jim může pomoci, např. Bílý kruh bezpečí.“ (Státní zastupitelství)

„... považuji za vhodné uchovat důkazy o tomto chování, což znamená třeba SMSky, e-maily, dopisy a také si uvědomit, kdo může danou věc dosvědčit.“ (Policie ČR)

Docházím k závěru, že lidé, jež zastupují tyto organizace, mají velké množství zkušeností, jsou dobře školeni a mají pochopení proto, aby mohli problematiku stalkingu účinně řešit.

11. Závěrečné shrnutí výzkumu

Provedl jsem výzkum s organizacemi a jejich pracovníky, kteří se setkávají s nebezpečným pronásledováním. Výzkumná data jsem získal z rozhovorů, které probíhaly od 4. 2. 2013 do 19. 2. 2013. Analýzou těchto dat bylo zjištěno množství informací, jež byly utříděny a nově prezentovány.

Základní výzkumnou otázkou bylo: *Jaký je přístup pracovníků organizací, které se z povahy své činnosti s nebezpečným pronásledováním setkávají, k problematice stalkingu?* Vezmeme-li v úvahu odpovědi všech respondentů k jednotlivým otázkám, zaznamenávám celkovou obeznámenost s tématem stalkingu, vyplývající nejen z teoretických znalostí, ale též z praxe. Důvodem tohoto závěru jsou nejen odpovědi, jež byly prezentovány u jednotlivých kategorií, ale i atmosféra a celkový dojem, jež rozhovory provázel. Celkově mohu říci, že přístup pracovníků zainteresovaných organizací považuji za velmi profesionální. Mohu tak vyjádřit uspokojení nad tím, že k této nové problematice přistupují zodpovědně a chápou vážnost tohoto problému.

Chtěl jsem také zjistit, zda s přímým zavedením daného skutku a se současnou zvýšenou medializací nebezpečného pronásledování nenarostl zájem lidí nahlašovat tyto události orgánům činných v trestním řízení. To se nepotvrdilo, lidé v podstatě ve stejné intenzitě ohlašovali závadné chování na policii i před rokem 2010. Zvýšený nárůst zájmu postižených osob o pomoc tak nebyl u žádné organizace zaznamenán. Z toho plyne závěr, že zavedení trestného činu nebezpečného pronásledování nemělo vliv na zvýšený zájem toto jednání oznamovat. Toto zákonné ustanovení dalo spíše účinnější nástroje orgánům činným v trestním řízení, což samozřejmě přispělo k přímějšimu prosazování práva a ke kvalitnější pomoci oběti.

Je však nutné připomenout, že je jedná o souhrn názorů jednotlivých pracovníků orgánů a organizací. Proběhnuvší výzkum se zabýval především situací v okrese Ústí nad Orlicí. Lidé, kteří se se stalkingem v tomto místě setkávají, si díky své profesi utvořili na tuto problematiku zde prezentované názory. Upozorňuji na to z důvodu, že výsledky zkoumání, díky obsáhlosti výzkumu, nelze podrobit celkovému zobecnění.

ZÁVĚR

Tématem mé bakalářské práce bylo nebezpečné pronásledování. Výběr této problematiky byl podnícen mým zájmem o chování lidí a také zájmem v oblasti kriminalistiky a trestního práva. Zpracování tohoto tématu tak pro mě znamenalo určité zajímavé spojení těchto oblastí. Také novost a aktuálnost problematiky pro dnešní dobu byla určitou motivací k rozvoji tohoto tématu. Každý společensky nežádoucí jev, mezi něž stalking samozřejmě patří, může nečekaně ovlivnit život každého z nás. U nebezpečného pronásledování se obětí může stát opravdu kdokoliv a následky, které z toho plynou, ovlivňují životy mnoha lidí. Jsem rád, že tuto práci píše již v době, kdy u nás v České republice platí zákon, který stalking daným způsobem řeší. Od roku 2010, kdy tato právní úprava začala platit, uběhl již nějaký čas. Mohl jsem porovnávat názory ze zdrojů, jež byly publikovány v době před tímto zásadním datem s přístupy dnešními, tedy více jak tři roky po zavedení trestnosti nebezpečného pronásledování do praxe. Alespoň v této oblasti již u nás nastala změna, kterou bychom měli brát jako základ pro další rozvoj v pomoci obětem stalkingu.

V teoretické části jsem chtěl čtenáře seznámit se stalkingem z obecných hledisek. Na začátku jsem se věnoval historickému vývoji tohoto problému. Dále jsem se zaměřil na různé projevy nebezpečného pronásledování a vytvořil jsem typizaci podle různých druhů stalkingu. Poté jsem svoji pozornost věnoval pachatelům, jež se stalkingu dopouští. Šlo mi o to, abych pochopil a následně mohl popsat a utřídit, proč se někteří lidé tohoto jednání dopouštějí. To se, jak doufám, podařilo. Stejně tak jsem se věnoval i oběti stalkingu. Chtěl jsem poznat, jaké důsledky toto chování oběti přináší a jaké možnosti její ochrany známe. Do teoretické části jsem také zařadil, podlé mého, velmi zajímavé téma o spojitosti nebezpečného pronásledování s domácím násilím a věnoval jsem se také samotné právní úpravě stalkingu.

Empirickou část jsem věnoval výzkumu organizací, jež se s nebezpečným pronásledováním profesně setkávají. Tento výzkum jsem mimo jiné zvolil z toho důvodu, že jsem se s žádným takovým při tvorbě teoretické části práce ani jindy nesetkal. Přišlo mi zajímavé zjistit, jaký mají tyto orgány a organizace s odstupem času pohled na stalking a jeho přímou postižitelnost. Využil jsem určité přístupnosti k těmto organizacím a vytvořil jsem, dle mého, ucelený a přehledný obraz situace, jež panuje v místě mého bydliště.

Domnívám se, že v řešení stalkingu je ještě stále co vylepšovat a například v oblasti prevence nalézám mnoho prostoru, který je nutno vyplnit. U stávajících způsobů řešení bych viděl cestu v utváření nových metodik a zlepšení spolupráce všech organizací, které k potlačení stalkingu mohou přispět. To, že za sebou máme určitý čas od uzákonění trestnosti stalkingu, nám dává další zkušenosti, jež by bylo dobré využít. Myslím, že v České republice máme několik odborníků, jako je třeba doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc., kteří se právě tyto zkušenosti snaží využít pro boj s nebezpečným pronásledováním, ale i s dalšími společenskými problémy, jež nás ohrožují.

Seznam literatury

Monografie:

BUSKOTTE, Andrea, 2007. *Z pekla ven, žena v domácím násilí*. 1. vyd. Brno: Computer press. 176 s. ISBN 978-80-251-1786-6

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2009. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 439 s. ISBN 978-80-7380-213-4

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2008. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 160 s. ISBN 978-80-247-2207-8

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2007. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 192 s. ISBN 978-80-247-2014-2

DISMAN, Miroslav, 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum. 374 s. ISBN 80-246-0139-7

GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno: Paido. 207 s. ISBN 80-85931-79-6

HENDEL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál. 408 s. ISBN 80-7367-040-2

MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava, et al, 2008. *Partnerské násilí*. 1. vyd. Praha: Linde. 159 s. ISBN 978-80-86131-76-4

NEKONEČNÝ, Milan, 1997. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2. vyd. Praha: Academia. 437 s. ISBN 80-200-0625-7

REICHEL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6

STRAUSS, Anselm a CORBINOVÁ, Juliet, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu*. 1. vyd. Boskovice: Sdružení podané ruce Albert. 196 s. ISBN 80-85834-60-X

ŠÁMAL, Pavel, et al, 2010. *Trestní zákoník II, Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck. 2011 s. ISBN 978-80-7400-178-9

VITOUŠOVÁ, Petra, ed., 2006. *Bílý kruh bezpečí*. 1. vyd. Sezemice: Východočeská tiskárna. 104 s.

Elektronické zdroje

ŠMOLKA, Petr, 2008. *Jak se bránit stalkingu?. In: Bílý kruh bezpečí.* [online]. [cit. 17.2.2013]. Dostupné z: <http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/trestne-ciny/nebezpecne-pronasledovani/>

VÁLKOVÁ, Helena, 2009. *Česká podoba stalkingu podle 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech.* In: iPravnik.cz. [online]. [cit. 11.2.2013]. Dostupné z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/art_6562/ceska-podoba-stalkingu-podle-354-trz-v-sirsich-nez-jen-trestnepravnych-souvislostech.aspx

VISINGER, Radek, 2009. *Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou.* In iPravnik.cz. [online]. [cit. 11.2.2013]. Dostupné z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/art_6587/jak-postihovat-stalking-zamysleni-nad-novou-pravni-upravou.aspx

Právní předpisy

Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

Seznam příloh

Příloha č. 1

Přepis provedených rozhovorů

Příloha č. 2

Tabulka o oznámeních prověřovaných policií jako nebezpečné pronásledování

Přílohy

Příloha č. 1 – Přepis provedených rozhovorů

Rozhovor č. 1

Úředník Probační a mediační služby ČR

Na úplný začátek bych se Vás zeptal, jaký druh stalkingu zde v našem regionu Ústeckoorlicko nejvíce zaznamenáváte?

Takže co se týká stalkingu, tam musím říct že, máme nějakou zkušenost s těmito případy, ale tato zkušenost je víceméně ojedinelá. Není to, že bych řekla, že máme nějaký dramatický počet případů, kterých se stalking týká. Jsou to opravdu jednotlivosti a odhadem tak asi do pěti případů od toho roku 2010. S tím že, já sama si určitě vybavuji tři svoje případy a vím že kolega měl nějaký případ v rámci náhrady vazby dohledem, ale říkám, jsou to opravdu takové jednotlivosti. A co se týče toho konkrétního druhu, tak v podstatě ve všech případech to byly blízké osoby. To znamená osoby, které byly tomu agresorovi, tomu stalkerovi nějak známé. Tedy bývalí partneři nebo současní partneři a když bych odhlédla od naší práce, ale případně případy, které znám ze svého soukromého života, tak zase to byli blízké osoby, které se znali z nějakého vztahu, a nebo osoby, se kterými ten stalker chtěl navázat nějaký vztah. Byla to víceméně neznámá osoba, ale on se na ni upnul a chtěl s ní ten vztah nějak navázat. Jednalo se o povrchní kontakt v pracovním vztahu, kontakt typu klient-pracovník.

Zaznamenali jste v souvislosti se zavedením trestného činu nebezpečné pronásledování zvýšený zájem osob o pomoc, tedy aby oznamovali stalking?

Úplně nemohu říct, že zvýšený těch postižených osob, ale určitě se více setkáváme s těmi případy, které se už řeší v rámci trestního řízení, protože dejme tomu do toho roku 2010, než byla zákonná úprava nebezpečného pronásledování, tak můžu říci, že jsme se s těmito případy nepotkávali. Od toho roku 2010 už to pro nás není úplně cizí téma, ale jak říkám, jsou to jednotlivosti. Domnívám se, že my se s těmito případy můžeme začít více setkávat z důvodu zákona o obětech, který má přijít do účinnosti od 1. srpna 2013, takže v tom má Probační a mediační služba poměrně významnou roli v rámci práci s oběti jakýchkoliv násilných trestných činů, takže se domnívám, že se budeme více dostávat i k těm obětem stalkingu už v přípravném řízení.

Setkala jste se někdy s případem, kdy jste již u oznámení stalkingu a jaké je případná reakce na toto oznámení z pohledu vaší profese?

Já jsem se s tím nesešla úplně jakoby profesně, že by nám sem přišla nějaká osoba oznámit, že může být obětí nebezpečného pronásledování, takže profesně jsem se s těmito případy setkala, až když byli v řešení buď policie, a nebo když už ten člověk je za tento trestný čin odsouzen, takže když už s ním pracujeme v rámci dohledu a tam samozřejmě jsme v kontaktu i s oběťmi. Když by ale ta osoba sdělila, že se v jejím okolí děje něco, co může vykazovat znaky stalkingu, tak bychom samozřejmě začali přijímat opatření, abychom to řešili. To znamená oznámit to na policii.

Považujete současnou právní úpravu stalkingu za dostatečnou z pohledu vaší profese.

Tak každopádně jsem moc ráda, že od toho roku 2010 ta zákonná úprava existuje. Víím, že odborná veřejnost hodně volala, aby chování těchto agresorů bylo jednoznačně postihováno, aby bylo pojmenováno v tom trestním zákoníku. Do té doby zákonná úprava nebyla a byla řada případů, které nebyly řešeny, byť oběť upozorňovala na to, že se něco takového děje, že je pronásledována, ale protože nebyla žádná zákonná úprava, tak třeba orgány činné v trestním řízení, neřešili ty věci úplně tak, jak by si zasloužili a jsou známy případy, které nedopadli dobře. Například případ Petra Drápala-Hanuše a Michaely Maličkové, což je případ, který vyvolal u odborné veřejnosti diskuzi, která víceméně vyústila v zákonnou úpravu nebezpečného pronásledování. Z mého pohledu ta trestní sazba, která je uvedena, není dostatečná. Protože s pohledem právě na ta traumata, která oběti zažívají, prostě všechno co se kolem té oběti děje, i třeba s ohledem na to v jakém strachu žije a tak dále, se domnívám, že ta trestní sazba není úplně dostatečná.

Co byste doporučovala lidem při zaznamenání známek stalkingu, jak vůči vlastní osobě, Tak ve svém okolí?

Já se domnívám, že právě i s ohledem na tu zákonnou úpravu, která je v našem trestním řádu poměrně krátce, tak veřejnost na to není nastavená, není na to zvyklá. Domnívám se, že jsme hodně tolerantní k různým projevům, tedy ta naše tolerance je hodně vysoko, takže mi takové chování nepovažujeme za něco, co není v pořádku, a toto jednání trpíme. Takže moje doporučení je: Pokud mám jakoukoliv pochybnost, že nějaké chování vůči mé osobě není v pořádku, tak nezůstat na to sama, ale opravdu svěřit se buď odborníkům, nebo aspoň kolegům na pracovišti či rodině. Prostě někomu, ke komu mám důvěru a poradit se s ním o tom. Pokud to jsou projevy nějakého vážnějšího charakteru, tak rozhodně oznámit na policii. Rozhodně se domnívám, že je potřeba tomu stalkerovi dát jednoznačně najevo, že to jeho jednání je pro mě nepřijatelné a že to nebudu tolerovat a vymezit si hranice. Pokud on je potom nebude respektovat, tak je vidět, že to není v pořádku to jeho jednání. A určitě schovávat si důkazy, pokud je to pronásledování formou SMS zpráv, mailů atd. A potom se domnívám, že je dobré se pokusit změnit i některé své návyky. Třeba pokud mám naučenou nějakou cestu například do práce-z práce, a nebo začít chodit nakupovat do nějakého jiného obchodu. Ale to už je takové opatření, které již poškozuje tu oběť. Člověk by měl myslet na

své bezpečí, na svou ochranu a využít nějakých legálních prostředků své sebeobrany. Například mít v kapse pepřový sprej, mít vždy po ruce mobil a být prostě připraven, že se může něco stát a nepodceňovat, hlavně nepodceňovat.

Chtěla byste na závěr našeho rozhovoru dodat některé další vaše poznatky a názory?

Domnívám se, že to je vhodně důležité téma a jsem ráda, že jste si ho vybral ke zpracování, protože se opravdu domnívám, že to je otázka, která v naší společnosti může být podceňována. Myslím si, že lidé hodně podceňují projevy stalkingu a opravdu i ze své praxe vím, že ty oběti jsou velmi traumatizovány tím stalkingem, takže to není věc, která by měla být podceňována.

Rozhovor č. 2

Státní zástupce

S kolika případy nebezpečného pronásledování jste se během praxe setkala a s jakými druhy stalkingu v tomto regionu (Ústeckoorlicko) se nejvíce setkáváte?

V rámci trestního řízení bylo na okrese Ústí nad Orlicí od roku 2010 zaznamenáno 11 případů tr. činu dle § 354 tr. zákoníku, z toho 8 případů se dostalo před soud. Z těchto 8 případů došlo v 6 k pronásledování bývalé partnerky, v 1 bývalého partnera a v jednom osoby cizí (sousedky). Pokud jde o formu pronásledování ve všech 8 případech se jednalo o pronásledování na blízko, kdy pachatelé vyhledávali blízkost pronásledované osoby, pohybovali se v blízkosti bydliště či pracoviště této osoby, nutno však podotknout, že ve všech případech toto bylo provázeno i telefonním kontaktem, zejména zasílání velkého množství SMS, v jednom případě pak pomluvami v zaměstnání a okolí.

I když už to z vaší minulé odpovědi částečně vyplynulo, musím se zeptat, jak byste charakterizovala osobu, která je nejčastější obětí stalkingu v tomto regionu?

No ano, nečastější obětí stalkingu v našem okrese je tedy žena – bývalá partnerka.

Zaznamenali jste v souvislosti se zavedením nového trestného činu nebezpečného pronásledování do trestního zákoníku účinného od 2010 zvýšený zájem postižených osob o pomoc?

V souvislosti s účinností zákona č. 40/2009 Sb. – trestního zákoníku, který v ustanovení § 354 zavádí skutkovou podstatu trestného činu nebezpečného pronásledování, jsme skutečně zaznamenali, že došlo k podání trestních oznámení na jednání, která mohla naplňovat znaky tohoto trestného činu, kdy v předchozím období by se zpravidla jednalo pouze o přestupek. Tomu

odpovídá i počet věcí, ve kterých bylo následně vedeno trestní řízení. V roce 2010 - 4 věci, v roce 2011 – 4 věci a v roce 2012 3 věci.

Jaká je z pohledu vaší profese reakce na vyslovení podezření nějaké osoby, že mohlo dojít ke stalkingu?

V případě, že státní zástupce obdrží jakýkoli podnět (tímto podnětem může být trestní oznámení nebo třeba zjištění z vlastní činnosti) o skutečnostech nasvědčujících tomu, že mohlo dojít ke stalkingu, vyhodnotí tento podnět a v případě, že se jedná o podezření skutečně důvodné, předá jej s pokyny policejnímu orgánu k prověření. Po celou dobu prověřování věc sleduje a dle výsledků tohoto prověření dojde k zahájení trestního stíhání určité osoby pro trestný čin, pokud se podezření nepotvrdí, policejní orgán věc odloží, v případě že jednání se sice potvrdilo, nedosahuje však intenzity tr. činu, odevzdá policejní orgán či státní zástupce věc příslušnému orgánu (městskému úřadu) k projednání přestupku.

Považujete současnou právní úpravu stalkingu za dostatečnou z pohledu vaší profese?

Pokud jde o současnou právní úpravu nebezpečného pronásledování, mám za to, že jeho formy uvedené pod písmeny a) – e) odst. 1. § 354 dostatečně vymezují a postihují známé formy jednání, k nimž se pachatelé tohoto tr. činu uchylují. Pokud jde o trestní sankci, kdy za jednání uvedené v odst. 1 je možno uložit trest odnětí svobody na 1 rok, a za jednání uvedené v odstavci 2 pak 6 měsíců až 3 roky, domnívám se, že toto společensky škodlivé jednání by mělo být postiženo sazbou přísnější, vždyť i krádež je přísněji trestná. Na druhé straně důsledné odhalování trestné činnosti a ukládání trestů blíže horní hranici zákonné trestní sazby by tento účel mohlo rovněž splnit.

Co byste veřejnosti při zaznamenání známek stalkingu, jak vůči vlastní osobě, tak ve svém okolí, doporučovali?

Rozhodně bych veřejnosti při zaznamenání známek stalkingu doporučovala nepřehlížet žádné příznaky tohoto jednání a neuchylovat se k netečnosti. Obětem pak doporučuji neobávat se pomsty pronásledovatele či odsouzení rodiny nebo okolí a v případě, že se cítí některou z forem nebezpečného pronásledování ohroženi a nechtějí se z různých důvodů obracet přímo na Policii ČR, obrátit se na jinou organizaci, která jim může pomoci, např. Bílý kruh bezpečí.

Rozhovor č. 3

Policista - koordinátor

Rád bych se Vás zeptal, zda jste zaznamenali v souvislosti se zavedením trestného činu nebezpečné pronásledování do trestního zákoníku účinného od roku 2010 zvýšený zájem postižených osob o pomoc?

Se zavedením této skutkové podstaty TČ jsme nezaznamenali nárůst oznámení týkajících se dané problematiky. Zavedením této skutkové podstaty zákonodárce reagoval na již dříve existující nežádoucí společenský jev, jehož projevy bylo dříve třeba řešit v rámci jiných ustanovení trestního zákona.

A jaká je vlastně vaše reakce - z pohledu této profese – na případné podezření či oznámení nějaké osoby, že mohlo dojít ke stalkingu?

Při oznámení či vzniku podezření, že dochází k nebezpečnému pronásledování, je při prvotním shromažďování informací třeba průběžně vyhodnocovat, zda je - v tu danou chvíli stále ještě potencionální - oběť či jiné osoby, bezprostředně ohrožena, zejména na životě či zdraví a v případě že ano, je třeba přednostně učinit opatření k odvrácení či minimalizaci takového rizika, například v rámci opatření krátkodobé ochrany ve smyslu zákona o Policii ČR.

Pokud se jedná o kritéria, podle kterých se provádí odhad té reálnosti nějakého fyzického napadení oběti, tak mezi ně patří a zabýváme se faktory, jako jsou přímé vyhrožování ublížením na zdraví nebo usmrcením, předchozí pokus o uskutečnění výhrůžek, znalost kde se oběť nachází – tedy když má pronásledovatel přehled o pohybu oběti. Další je jednání na veřejnosti – když pronásledovatel obtěžoval či ohrožoval oběti již dříve i na veřejnosti, nebo když má pronásledovatel střelnou zbraň, dále fixace na oběť - pronásledovatel je umanutě fixován na oběť, je lhostejný k následkům eventuálního činu. V rámci toho vyhodnocení nebezpečnosti je pro nás také důležité nerespektování zákazů – když pachatel ignoruje dané normy a zákony a porušil či nedodržel nějaké úřední nařízení či rozhodnutí. To se bavíme o různých předběžných opatřeních, návštěv u lékaře či sociálního pracovníka atd. Když prostě pokračuje v pronásledování i přesto, že už byl policií nějakým způsobem usměrňován. Pokud u pachatele víme, že trpí nebo máme podezření na duševní poruchu anebo poruchu osobnosti, tak je to také důvod k naší zvýšené obezřetnosti při vyhodnocování. No a snad posledním faktorem, jež bereme v potaz jsou drogy nebo alkohol tedy když víme, že stalker často jedná pod jejich vlivy. Po vyřešení otázky bezprostředního ohrožení je už prováděna běžná dokumentace případu.

Jaký druh stalkingu v tomto regionu (Ústeckoorlicko) nejvíce zaznamenáváte? Mám tím na mysli pronásledování blízkých - cizích osob; pronásledování na dálku-blízký kontakt atd.

V drtivé většině převládá pronásledování ze strany bývalého partnera-milence, kdy tím pronásledovatelem je muž. Z hlediska formy stalkingu určitě převládá pronásledování prostřednictvím elektronických komunikačních prostředků. Jde hlavně o SMS, telefonáty, e-maily. Ale ve významné míře dochází i k vyhledávání osobní blízkosti a sledování oběti. Většinou jde o kombinaci obou forem.

Vy už jste to před chvílí zmínil, ale ta základní charakteristika nejčastější oběti je tady jaká?

Tou obětí je nejčastěji žena, bývalá partnerka či milenka.

Považujete současnou právní úpravu stalkingu za dostatečnou z pohledu vaší profese?

Ano považuji ji za dostatečnou v tom smyslu, že znění § 354 trestního zákoníku dle mého názoru postihuje dostatečně danou problematiku. Jiná otázka je, zda stávající právní úprava a reálné možnosti policie umožňují efektivně a rychle řešit ochranu ohrožených osob v první fázi, kdy zpravidla není dostatek informací a to reálné ohrožení oběti nelze vyloučit. To už je ovšem téma na samostatnou práci.

A jako poslední otázku na vás mám: Co byste veřejnosti při zaznamenání známek stalkingu, jak vůči vlastní osobě, tak ve svém okolí, doporučovali?

Pokud potencionální oběť pojme podezření, že chování druhé osoby může mít znaky stalkingu, považuji za vhodné uchovat důkazy o tomto chování, což znamená třeba SMSky, e-maily, dopisy a také si uvědomit, kdo může danou věc dosvědčit. Pokud to jde, měla by oběť zároveň hned zpočátku, kdy to podezření pojme, prostě jednoznačně, srozumitelně a jasně odmítnout nabídky či různé výzvy stalkera a nastolit požadavek na ukončení nevyžádaných aktivit a tuto skutečnost je také dobré zaznamenat. Pokud ty aktivity stalkera i nadále trvají – můžeme se bavit o měsíci, případně se stupňují, měla by být věc oznámena Policii ČR. Při oznámení je dobré to jednat nějak jako doložit důkazními prostředky jak jsem říkal před chvílí s tou dokumentací. Nebo uvést, kdo může oznamované skutečnosti potvrdit. Při tom oznámení mi potřebujeme zjistit: od kdy stalking trvá, kdo je stalker - zda je známý či neznámý, způsob stalkingu intenzita pronásledování – zajímá nás počet kontaktů za den, týden či jinak. Zda probíhají výhrůžky a vůči komu směřují a čím stalker vyhrožuje. A také nás samozřejmě zajímá, zda došlo na násilí, tedy například poškozování

věcí, ničení majetku oběti, fyzický útok atd. A nakonec by obsahem toho oznámení mělo být, co předcházelo samotnému pronásledování a co je motivem či pravděpodobným motivem stalkerova jednání.

Co se týče role veřejnosti, neměla by být k projevům stalkingu netečná. Obětem stalkingu je třeba poskytnout podporu a v případě potřeby i pomoc třeba i formou svědectví. V některých případech, kdy ta oběť nemá sama dost sil na řešení dané situace, měl by oznámení učinit každý, kdo se o stalkingu dozví. Na závěr bych k této otázce asi řekl, že oznámení by nemělo být odkládáno v případě pocitu bezprostředního ohrožení osob na zdraví či životě.

Rozhovor č. 4

Poradce obětem v Bílém kruhu bezpečí

Jaký druh stalkingu v tomto regionu (Pardubický kraj) nejvíce zaznamenáváte? Tedy zda se jedná o osoby blízké oběti či nikoliv a jakými způsoby je prováděn.

Z pohledu naší organizace se nejčastěji setkáváme s pronásledováním blízké osoby nebo takové, která byla dříve blízká, a to na dálku i blízký kontakt s ní. Tím myslím pronásledování prostřednictvím mobilních telefonů nebo internetu, který je někdy spojen právě s těmi blízkými kontakty.

Jak byste charakterizovali osobu, která je nejčastější obětí stalkingu v tomto regionu?

Dá se říci, že už z minulé odpovědi vyplývá, že právě takou blízkou nebo dříve blízkou osobou, je bývalý partner, tedy spíš bývalá partnerka, protože v drtivé většině případů je to žena.

Zaznamenali jste v souvislosti se zavedením nového trestného činu nebezpečného pronásledování do zákonné úpravy účinné od roku 2010 zvýšený zájem postižených osob o pomoc?

Zaznamenal jsem zvýšený zájem tento problém řešit cestou orgánů činných v trestním řízení, ale k tomu by se asi měly vyjádřit samy. Pravdou je, že i v případech, kdy už konají

OČTŘ (pozn. orgány činné v trestním řízení) spolupracujeme i my, a to hlavně v počáteční fázi, kdy je třeba poskytnout oběti nejen vlastní ochranu, ale i psychickou pomoc.

Jaká je z pohledu vaší profese reakce na vyslovení podezření nějaké osoby, že mohlo dojít ke stalkingu?

Postižení většinou problém dokáží pojmenovat sami, v podstatě, když se na nás obrátí, je to už ve fázi, kdy vědí, že něco není v pořádku a je třeba to řešit. Požadují spíše možnost řešení, v tom jim dokážeme účinně poradit.

Jaký je váš názor na současnou právní úpravu stalkingu? Považujete ji za dostatečnou z pohledu vaší profese?

Ano, už to že se stalking dostal do trestního zákoníku je dobrá věc, protože dříve dokud se něco nestalo, tak se nic nedělo, policie nekonala a asi k tomu ani neměla důvod.

Co byste veřejnosti při zaznamenání známek stalkingu, jak vůči vlastní osobě, tak ve svém okolí, doporučovali?

Prerušit jakýkoli kontakt stalkerem a věc oznámit na policii. Myslím, že ani nemusí dojít k odsouzení pachatele, někdy stačí, že se policie začne o věc zajímat a sledování skončí.

Příloha č. 2 – Tabulka o oznámeních prověřovaných policií jako nebezpečné pronásledování

Případy oznámení o podezření z § 354 tr.z.										
Prověřováno podezření z jednání majícího znaky dle odst. 1) písm :					Důvod	Pachatel	Oběť	Ukončeno u PČR		
a	b	c	d	e						
	1	1			Zamilovaný nadřízený	muž	žena	Přestupek		
	1	1			Bývalý milenec, partner	muž	žena	159a/1		
	1	1	1		Bývalý milenec, partner	muž	žena	179c/1		
1	1	1			Majetkoprávní spor	muž	manželé	159a/1		
		1			Bývalá manželka	žena	muž+žena	179c/1		
	1	1			Bývalý milenec, partner	muž	žena	Neukončeno		
	1	1			Bývalý milenec, partner	muž	žena	179c/1		
		1			Bývalý manžel	muž	žena	Přestupek		
	1	1	1		Bývalý manžel	muž	žena	Přestupek		
1	1		1		Odmítaný nápadník	muž	žena	NPO		
1	1	1	1	1	Bývalý milenec, partner	muž	žena	179c/1		
		1	1		Bývalý milenec, partner	muž	žena	179c/1		
		1			Sousedské spory	žena	muž+žena	Přestupek		
1	1	1	1	1	Odmítaný nápadník	muž	žena	179c/1		
1	1	1			Bývalý milenec, partner	muž	žena	Přestupek		
			1		Bývalý tchán	muž	muž	159a/1		
	1	1			Bývalý milenec, partner	muž	žena	Přestupek		
1	1	1	1	1	Manžel-rozvodové řízení	muž	žena	Přestupek		
1	1	1			Bývalý milenec, partner	muž	žena	NPO		
	1	1			Bývalý milenec, partner	muž	žena	159a/2 - nedala souhlas s TS		
1	1	1			Bývalý milenec, partner	muž	žena	NPO		
1		1	1		Bývalý milenec, partner	muž	muž+žena	NPO		
9	16	20	9	3						

- a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmou jemu nebo jeho osobám blízkým,
- b) vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje,
- c) vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje,
- d) omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života, nebo
- e) zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu,
- a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.